

Diak

Leena Oikarinen
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali -ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö, 2019

TUETUN ASUMISEN MERKITYKSIÄ KRIMINAALIHUOLLON TUKISÄÄTIÖSSÄ ASUKKAIDEN KOKEMANA

TIIVISTELMÄ

Leena Oikarinen

Tuetun asumisen merkityksiä Kriminaalihuollon tukisäätiössä asukkaiden kokemana

35, 2

Syksy 2019

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali -ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi AMK

Tässä opinnäytetyössä etsittiin asukkaan näkökulmasta tuetun asumisen vaikutuksia uusintarikollisuuteen. Kriminaalihuollon tukisäätiö tuottaa tuetun asumisen palveluita pääkaupunkiseudulla. Säätiöllä on noin 60 hajasijoitettua asuntoa, joita vuokrataan tukiasunnoiksi rikostaustaisille henkilöille. Tutkimus toteutettiin haastattelemalla Kriminaalihuollon tukisäätiön entisiä ja nykyisiä asukkaita. Teemahaastattelujen aineisto analysoitiin osittain teoriaan peilaten.

Teoriaosuudessa tutkittiin asunnottomuustilannetta Suomessa, asunto ensin -periaatetta, rikosseuraamuksia, vapautuvien vankeja tilannetta ja heidän asunnottomuuttaan sekä desistanssia eli rikollisuudesta irtaantumista käsitteenä.

Haastattelujen analyysi tuotti tietoa rikostaustaisten elämästä, desistanssiin vaikuttaneista seikoista ja tuetun asumisen merkityksistä asukkaille. Asunto koettiin tärkeimpänä asiana rikoksettomaan elämään pyrkiessä, seuraavana tulivat läheisten ja työntekijöiden tuki sekä työpaikka.

Asunto ja asumisen tuki olivat tärkeitä rikollisuudesta irtaantumisessa. Tukea ei välttämättä nähty erillisenä palveluna, vaan se kuului asuntoon. Desistanssi eli rikollisuudesta irtaantuminen on prosessi, jossa retkahduksia voi tapahtua. Asumisen aikana oli kahdelle tullut tuomio, mutta ne olivat lievempiä kuin aikaisemmat. Desistanssi ei ole suoraan riippuvainen päihteettömyydestä. Osa haastatelluista käytti päihteitä, mutta asumiseen sen ei koettu vaikuttavan. Kaksi haastateltavaa oli lopettanut päihteiden käytön kokonaan. Toinen heistä näki päihteiden käytön riskinä rikoksen uusimiselle.

Asiasanat: asunnottomuus, desistanssi, päihteet, rikostaustaisuus, tuettu asuminen, uusintarikollisuus, vanki

ABSTRACT

Leena Oikarinen

Supported housing -meanings by Finnish Foundation for Supporting Ex-offenders´ (NGO) residents

35, 2

Fall 2019

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor´s Degree in Social Services

The Bachelor´s Degree Programme in Social Services

This thesis was a qualitative research of the significance of supported housing as experienced by the residents of the Finnish Foundation for Supporting Ex-offenders. Using interviews as method, this research showed the experiences of past and current residents, specifically regarding how housing related support services affect recidivism.

As theory was researched currently conducted work on homelessness in Finland, the principle of Housing First, criminal consequences, released prisoners and their homelessness and concept of desistance. The supported housing services of Finnish Foundation for Supporting Ex-offenders are directed at released prisoners. There was seven theme -interviews made, recorded and analysed by themes.

The goal of this study was documenting the voices of the residents and the significance of their experiences. Meaningful insights were gathered on the lives of people with criminal backgrounds, various elements of life that affect their ability to resist becoming repeat offenders, and the importance of housing and the significance of supported housing services as preventing homelessness.

From the analysis is seen that home and supported housing are important as fighting against recidivism. Residents do not see that intoxicant abuse is affecting their housing. As seen in this study, desistance is not always related to intoxicant abuse.

Key words: homelessness, criminality, desistance, intoxicant, prisoner, recidivism supported housing

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 RANGAISTUKSIA JA PÄIHTEITÄ	6
2.1 Vankien päihteidenkäyttö	7
3 ASUNTO ENSIN MYÖS VAPAUTUVILLE VANGEILLE	9
3.1 Vapauttamissuunnitelma	10
3.2 Asunnottomana vapautuminen	11
3.3 Palveluiden saannin haasteet	13
4 RIKOLLISESTA ELÄMÄSTÄ IRTAANTUMINEN	14
5 TUTKIMUSYMPÄRISTÖ	16
6 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	17
7 KÄYTÄNNÖN TOTEUTUS	18
7.1 Aineiston keruu	19
7.2 Käytetyt kriteerit	20
7.3 Haastatteluvastausten prosessointi	20
8 TULOKSET	21
8.1 Nykytilanne	21
8.2 Asuminen ja tuki	22
8.3 Asunnon merkitys vankeudesta vapauduttua	23
8.4 Vapautuvalle vangille tukea	24
8.5 Muutoksia rikoskäyttäytymisessä	26
8.6 Desistanssiin vaikuttaneet seikat	27
8.7 Erilaista päihteidenkäyttöä	30
8.8 Tulevaisuus	31
8.9 Ihmisarvo ja hyväksytyksi tuleminen	31
8.10 Uuden elämän aloittamisen haasteet	32
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	33

10 ARVIOINTI	34
10.1 Eettisyys.....	35
11 POHDINTA	37

1 JOHDANTO

Suomessa tehty asunnottomuustyö on ollut esillä mediassa ulkomaita myöten viime aikoina. Useat sanomalehdet, muun muassa The Guardian ovat käsitelleet asiaa internetsivuillaan (The Guardian 2019). Suomi on ainoa EU-maa, jossa asunnottomien määrä on laskenut useana vuonna peräkkäin. Ympäristöministeriön teettämän selvityksen mukaan Asunto ensin -periaatteen soveltaminen on ollut yksi tärkeä tekijä asunnottomuuden vähentämisessä. (Ympäristöministeriö. Ajankohtaista. Tiedotteet).

Yli 60 prosenttia asunnottomuutta kokevista elää Suomessa pääkaupunkiseudulla. Työmarkkinat ohjaavat muuttoliikettä ja Suomessa omistusasunnot ovat iso osa asuntokantaa. Asuntokannassa on liian isoja ja kalliita asuntoja. Niihin ei ole varaa. Suomessa on ollut vuoden 2016 jälkeen painopiste asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä. (Y-säätiö. Asunnottomuus Suomessa.)

AUNE-hanke on asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma. Sen tavoitteena on asunnottomuuden uusinnan estäminen ja asunnottomuustyön ennaltaehkäisevän näkökulman vahvistaminen. Valtioneuvoston periaatepäätöksellä ohjelmaa toteutetaan vuosina 2016–2019. Ohjelmaan ovat sitoutuneet Oulu, Helsinki, Espoo, Vantaa, Tampere, Lahti, Jyväskylä, Hyvinkää, Kuopio ja Pori. Nämä kaupungit ovat asunnottomuustyössä keskeisessä asemassa. Mukana ovat myös Järvenpää, Vihti, Kirkkonummi, Mäntsälä, Sipoo, Pornainen, Nurmijärvi, Tuusula ja Kerava. Valtion, kaupunkien ja kuntien lisäksi toimintaan ovat sitoutuneet asunnottomuustyötä tekevät järjestötoimijat ja säätiötoimijat (Karppinen 2018, 7.)

Rikosseuraamuslaitos osallistuu AUNE-hankkeeseen. Sen tavoite on turvata rikosseuraamusasiakkaiden asuminen eri elämäntilanteissa Asunto ensin -periaatteen mukaisesti. Vuosina 2016–2017 hanke verkostoitui kaupunkien ja

kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Rikosseuraamuslaitoksen yksiköihin nimettiin AUNE-koordinaattorit, joiden tehtävänä oli vastata asunnottomuuden ehkäisytyöstä yksiköissään (Karppinen 2018, 15.) Hanke pyrkii myös tukemaan vankilasta vapautuvien ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden asunnonsaantia, asumisvalmennusta ja elämönhallintaa. Tutkimusten mukaan juuri vapautumisen jälkeinen aika on riskialtuinta rikosten uusimisen kannalta asunnottomana vapautuneiden kohdalla. (Rikosseuraamuslaitos. Ajankohtaista. Hankkeet. AUNE -hanke.) Ennaltaehkäisyhankkeen mukanaan tuomat toimenpiteet eivät kuitenkaan vähentäneet tilastojen mukaan asunnottomana vapautuvien vankien määrää. ARA:n selvityksessä todetaan, että asunnottomuuden ennaltaehkäisy vaatii Rikosseuraamuslaitoksessa asumissosiaalisen työn jalkautumista asiakastyöhön ja asumisen aseman tunnustamista rikosseuraamusasiakkaiden yksilöllisten tarpeiden keskiöön. (Asumisen rahoitus -ja kehittämiskeskus 2018.)

Kriminaalihuollon tukisäätiö on valtakunnallinen asiantuntija ja palveluntuottaja, joka tekee työtä rikostaustaisten ja heidän läheistensä hyväksi. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2019). Säätiöllä on yli 60 yksiotä tai kaksiota tukiasuntoina. Asunnot sijoittuvat pääkaupunkiseudulla. Asumiseen tarjottu tuki pyrkii vähentämään ja ennaltaehkäisemään rikostaustaisten asunnottomuutta sekä tukemaan siviiliin palaamisessa ja mahdollisessa elämänmuutoksessa. Sosionomi-opintoihin liittyvän viimeisen harjoitteluni aikana Kriminaalihuollon tukisäätiössä päätin tutkia asukkaiden kokemuksia tuetun asumisen vaikutuksista uusintarikollisuuteen.

Yksi Kriminaalihuollon tukisäätiön perustehtävistä on uusintarikollisuuden vähentäminen. Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jossa haastattelujen avulla pyrittiin saamaan vastaus kysymyksiin: Miten asukkaat kokevat tuetun asumisen vaikuttavan desistanssiin? Miten päihteidenkäyttö vaikuttaa asumiseen? Onko desistanssi riippuvainen päihteettömyydestä?

2 RANGAISTUKSIA JA PÄIHTEITÄ

Rikoslakia sovelletaan Suomessa tehtyyn rikokseen (L 1889/39). Rangaistuksista koostuu rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän ydin. Rikosseuraamusjärjestelmä on Henrik Linderborgin (Linderborg 2011) mukaan viimesijainen rikollisuuden säätelymekanismi. Rikosseuraamusasiakas on epävirallinen termi Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaana olevasta henkilöstä. Hän voi olla vanki, tutkintavanki, yhdyskuntapalvelutuomiota suorittava henkilö tai tuomion saanut henkilö, joka vielä odottaa tuomion täytäntöönpanoa. Seuraavassa kappaleessa kerrotaan lyhyesti erilaisista rikosseuraamuksista Suomessa.

Ehdottomassa vankeusrangaistuksessa vankeutta tuomitaan joko määräajaksi tai elinkaudeksi. **Elinkautiseen** tuomitaan vain törkeimmistä rikoksista, joita ovat esimerkiksi murha, maanpetos ja terrorismi. **Ehdonalainen vapauttaminen** tarkoittaa tilannetta, jossa ehdotonta rangaistusta suorittava pääsee ehdonalaiseen vapauteen, kun määräosa vankeusrangaistusta on suoritettu. Se voidaan suorittaa joko valvotusti, tai ilman valvontaa. Ehdonalaisesta vapauttamisesta alkaa koeaika, jonka pituus on enintään kolme vuotta. **Valvotun koevapauden** tarkoitus on edesauttaa tuomitun yhteiskuntaan integroitumista. Se voi alkaa enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista, jos edellytykset koevapaudelle täyttyvät. **Ehdollinen vankeus** on vähintään yhden ja enintään kolmen vuoden pituinen koeaika. Oheisseuraamuksena voidaan tuomita sakkoja tai yhdyskuntapalvelusta. Jos koeaikana tekee rikoksen, josta tuomitaan ehdotonta vankeutta, voidaan ehdollinen vankeus panna täytäntöön joko kokonaan tai osittain.

Yhdyskuntapalvelu on pituudeltaan 14–240 tuntia. Se sisältää Rikosseuraamuslaitoksen valvonnassa vapaa-aikana tehtävää palkatonta työtä tai uusintarikollisuutta tai päihdeongelmia vähentävää toimintaa tai avohoitoa. 15–17 -vuotiaana tehdystä rikoksesta voidaan tuomita **nuorisorangeistukseen** neljästä kuukaudesta yhteen vuoteen pituiseksi ajaksi. Se pitää sisällään

valvontaa, sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia, sekä työelämään ja työhön perehtymistä. **Valvontarangaistus** suoritetaan vapaudessa ja sitä valvotaan teknisesti sekä muulla tavoin. Sillä voidaan korvata lyhyitä, ehdottomia vankeusrangaistuksia ja kesto on enintään kuusi kuukautta. Valvontarangaistus sisältää velvoitteita, kuten muun muassa asunnossa pysymistä ja toimintavelvoitteen suorittamista. **Sakko** kohdistuu varallisuuteen. Rikoksen moitittavuus ja sakotettavan maksukyky ovat perusta sen määrälle. Sakko voidaan muuntaa vankeudeksi, ellei sitä suoriteta. **Rikesakko** on eräiden lievempien rikkomusten ainoa rangaistus. Sitä ei voida muuntaa vankeudeksi. (Oikeusministeriö. Vastuualueet. Rikos ja rangaistus. Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä.)

2.1 Vankien päihteidenkäyttö

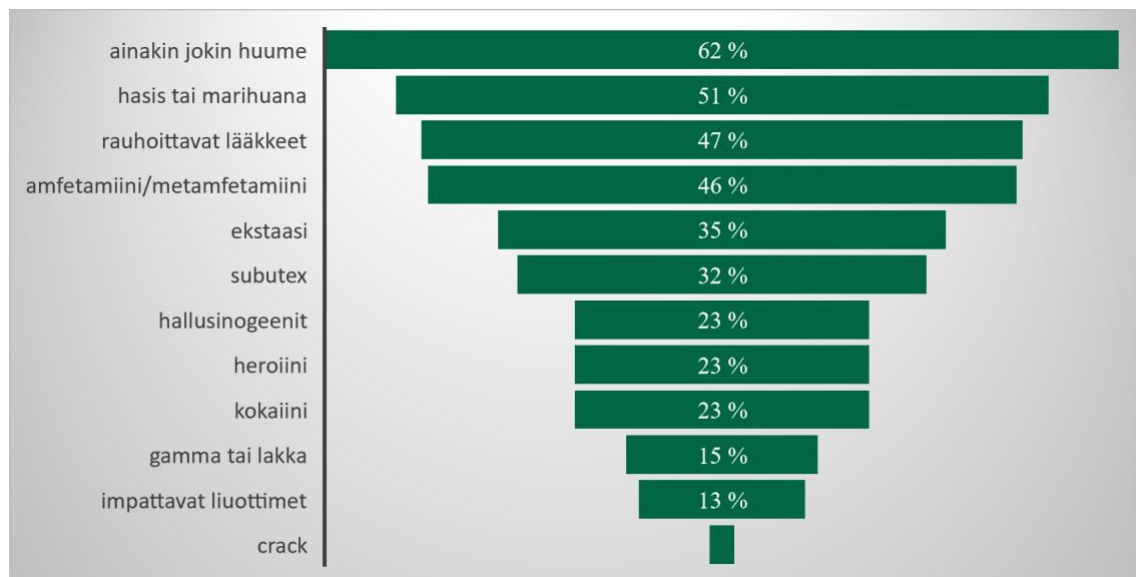
Suomessa oli vuonna 2018 vankiluku oli keskimäärin 2910 vankia päivittäin. Vankeja vapautui viime vuonna 5531 henkilöä. Neljäkymmentä prosenttia heistä suoritti rangaistustaan enintään kolme kuukautta rangaistusajan keskipituuden ollessa vähän yli kymmenen kuukautta. Vankeusvankien yleisin tuomio tuli väkivaltarikoksesta ja seuraavina olivat omaisuusrikokset ja huumausainerikokset. Vankeusvankien keski-ikä oli 37,4 vuotta. Vuodesta kahteen vankilassa vietti 27 prosenttia vangeista, kahdesta neljään vuotta 21 prosenttia ja yli kahdeksan vuoden rangaistusaika oli kymmenen prosentilla. Naisia vangeista oli noin seitsemän prosenttia ja ulkomaalaisia 17 prosenttia. (Rikosseuraamuslaitos. Tilastot. Tilastollinen vuosikirja. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2018, 13-16.) Vankeusvangeista yli puolet vapautuu alle viidessä kuukaudessa, tutkintavanki istuu keskimäärin kuukauden ja sakkovanki noin kaksi viikkoa. (Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2019:15, 12).

Rikosseuraamuslaitoksen tutkimuksen mukaan neljäkymmentä prosenttia vangeista suorittaa lyhyttä tuomiota (Rikosseuraamuslaitos. Tilastot. Tilastollinen vuosikirja. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2018, 13-16.) Vuonna 2009 Janne Kivivuori ja Henrik Linderborg (Kivivuori & Linderborg 2009) teettivät kotimaisen

tutkimuksen, jossa lyhytaikaisvankeus määriteltiin korkeintaan kahdeksan kuukauden mittaiseksi tuomioksi. Lyhytaikaisvankien rikollisuus oli vahvasti yhteydessä muihin elämän osa-alueiden ongelmiin. Päihteidenkäyttö näyttäytyi yleisenä. Kuntouttavien tukitoimien suhteen lyhytaikaisvangit osoittautuivat erityisen ongelmallisiksi. Vankilatuomioiden ollessa lyhyitä ja usein yhdyskuntapalveluna suoritettavia, jäivät lyhytaikaisvangit usein ilman mitään integroivia tukitoimia.

Lyhytaikaisvanki-tutkimuksessa kartoitettiin lyhytaikaisvankien päihteidenkäyttöä. Yhdeksän kymmenestä tutkimukseen vastanneesta vangista koki päihteillä olleen vaikutusta heidän rikollisuuteensa. Heillä alkoholin käyttö oli erittäin yleistä. Seuraava kaavio kuvaa eri huumeiden käyttöä tai kokeilua vankiloissa. Huumeet ovat yleisyysjärjestyksessä. "Ainakin jotain" oli ilmoittanut käyttäneensä 62 prosenttia vangeista.

Taulukko 1. Huumeiden käyttö ja kokeilu

(Kivivuori & Linderborg 2009, 48-49)

Vankien päihteidenkäytön yleisyys näkyy Rikosseuraamuslaitoksen toiminnoissa. Vangeille on tarjolla mahdollisuuksia osallistua eri päihdekuntoutusohjelmiin ja muuhun kuntouttavaan toimintaan. Päihdekuntoutusta on lähes kaikissa vankiloissa. (Rikosseuraamuslaitos. Täytäntöönpano. Toiminnot. Kuntouttava toiminta. Päihdetyö.) Avolaitokset ovat

päihdeettömiä ja sinne halutessaan vangin on sitouduttava päihdeettömyyteen. Päihdeettömyys on myös edellytys koevapaudelle. Nykyään vangilla on mahdollisuus vankilan päihdekuntoutuksen jälkeen suorittaa enintään kuusi kuukautta tuomiostaan vankilan ulkopuolella päihdehoitolaitoksessa tai kuntoutuslaitoksessa. (Rikosseuraamuslaitos. Täytäntöönpano. Toiminnot. Kuntouttava toiminta. Päihdetyö).

3 ASUNTO ENSIN MYÖS VAPAUTUVILLE VANGEILLE

Suomen Perustuslain (L 731/1999) mukaan jokaisella on oikeus sosiaaliturvaan, ja julkisen vallan tehtävä siihen liittyen on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea omatoimista asumisen järjestämistä. Suomessa oli vuonna 2018 reilut viisi ja puoli tuhatta ihmistä asunnottomana. Perheitä oli tuosta määrästä 159 ja pitkäaikaisasunnottomia 162 henkilöä. Yli puolet koko maan asunnottomista oli pääkaupunkiseudulla ja Helsingissä yli kolmannes (38,6%). (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2018.)

Hallitusohjelmaan kirjattiin vuonna 2007 pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma osana hallituksen asuntopoliittista toimenpideohjelmaa. Neljästä asiantuntijasta koostuneelle ”viisaiden ryhmälle” annettiin tehtävä: etsikää uusia keinoja erityisesti pitkäaikaisasunnottomuuden poistamiseksi. Viisaiden ryhmä lähti siitä ajatuksesta, ettei asunnon saanti edellytä kuntoutumista. Asunto on edellytys sille, että muihin ongelmiin voidaan alkaa etsiä ratkaisuja (Fredriksson 2018, 113.) Valtio on ohjannut asunnottomuuden vähentämistä, valtion ohjauksella siitä on tullut koko Suomen yhteinen tavoite. Asunto ensin -periaatteen ajatellaan johtavan New Yorkin asunnottomien mielenterveysongelmaisten ihmisten parissa tehtyyn työhön, psykiatri Sam Tsemberiksen kehittämään Pathways to housing -malliin. Suomalainen Asunto ensin -malli on kuitenkin syntynyt itsenäisesti Suomen tarpeista ja lähtökohdista (Fredriksson 2018, 130–131).

Asunto ensin -periaate on samalla toimintamalli, ideologia ja ajattelutapa. Sen mukaan asunto on ihmisoikeus. Se on myös yksi ihmisen perusoikeuksista. Asunto ensin -periaatteen mukaisesti asunto on ensimmäinen tukitoimi. Sen jälkeen tulevat muut mahdolliset tukitoimet, kuten esimerkiksi päihdekuntoutus ja mielenterveyskuntoutus. (Y-säätiö. Asunnottomuus Suomessa.) Asunnon saamisen edellytyksenä ei ole jonkin tavoitteen saavuttaminen ensin. Asunto ensin -mallin mukaista työtä ohjaa kolme periaatetta: itsenäisen elämän mahdollistaminen, valinnanvapaus ja vaikutusmahdollisuudet sekä kuntoutuminen ja voimaantuminen. Koti on peruskivi, josta käsin voi alkaa rakentaa omaa elämää, vaikuttaa siihen ja alkaa kiinnittyä kodin ympäristöön. Siitä lähtee integroituminen yhteiskuntaan. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARA) määrittelemä yksi asunnottomuuden ryhmä on asunnottomana vapautuvat vangit. (Y-säätiö 2019)

Asumissosiaalisen työn ensisijainen tavoite on turvata asuminen ja ennaltaehkäistä asunnottomuutta (Granfeldt 2013, 209). Vuosina 2008–2011 PAAVO 1 -pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmassa rikosseuraamusasiakkaat olivat yksi kohderyhmä. Asunnon saannin haasteiden jälkeen sen pitäminen oli vaikeaa. Rikollisesta elämästä irrottautuminen ja mahdollinen päihdeongelma epävakassa elämäntilanteessa tuottavat asumisen tukemiselle haasteita. Asumissosiaalisen työn tehtävä on pyrkiä vähentämään rikostaustan stigmaa. Lisäksi se pyrkii löytämään rikos- ja päihdekeskeiseen elämäntavalle vaihtoehtoja, vähentämään köyhyyttä ja yksinäisyyttä sekä lisäämään perspektiiviä vapautuvien vankien elämään ja näin vaikuttamaan myös asunnottomuuteen (Granfeldt 2013, 210.)

3.1 Vapauttamissuunnitelma

Elinkautisvankeja oli vuoden 2018 alussa 195 henkilöä (Rikosseuraamuslaitos. Etusivu. Tilastot. Vangit). Kymmenen prosenttia vangeista viettää vankilassa vähintään kahdeksan vuotta (Rikosseuraamuslaitos. Etusivu. Ajankohtaista. Julkaisut). Pitkä vankeusaika mahdollistaa erilaisiin tukitoimiin kuten päihdekuntoutukseen osallistumisen vankilan sisällä.

Vankiloissa on tarjolla kuntouttavien toimintojen lisäksi sosiaalityöntekijän palvelut. Vangilla on mahdollisuus selvittää siviiliasioita hyvissä ajoin ennen vapautumista. Vankien ja vankiloiden resurssit ovat rajalliset. Suomen valtion talouden huono tila on vähentänyt Rikosseuraamuslaitoksen henkilökuntaa vuosina 2000–2015 lähes viidelläsadalla henkilöllä. Määräraahaleikkaukset ovat vähentäneet mahdollisuuksia järjestää kuntouttamistoimintoja, jotka tähtäävät uusintarikollisuusriskien vähentämiseen. Tämä taas heikentää vankien edellytyksiä integroitua normaaliyhteiskuntaan. (Rikosseuraamuslaitos 2019). Vangeilla on usein päihde -ja mielenterveysongelmia, joka voi osaltaan vaikeuttaa avun hakemista, eivätkä kaikki koe tarvitsevansa apua.

Valtioneuvoston asetuksessa vankeudesta (A 548/2015) jokaiselle vapautuvalle vangille tulisi tehdä vapauttamissuunnitelma, jonka tarkoitus on varmistaa esimerkiksi vankilassa aloitetun kuntoutuksen jatkuvuus siviilissä. Sitä tehdessä on selvitettävä tekijöitä, jotka ovat vapautuvan tukena yhteiskuntaan integroitumisessa. Erityisesti tulee kartoittaa vapautuvan tarve muun muassa asumisen, toimeentulon, työn ja koulutuksen, sosiaalisten suhteiden työkykyyn, terveydenhuoltoon ja päihdekuntoutuksen tai psykososiaalisen kuntoutuksen suhteen. Käytännössä vapautumissuunnitelmia ei ehditä tehdä 1–3 kuukauden tuomiota suorittaville (Karjalainen & Viljanen 2009, 21)

3.2 Asunnottomana vapautuminen

Asunnottomuuden riskitekijöiksi määritellään muun muassa vähävaraisuus, elämänhallinnan vaikeudet, päihde- ja mielenterveysongelmat, sosiaalisten resurssien vähäisyys ja muutokset elämäntilanteessa kuten esimerkiksi sairaus ja ero. (Asunto ensin. Tietoa. 2018.) Elämäntilanteen muutokseksi voitaneen myös luokitella vankeustuomio. Suomessa asunnottomuus on vähentynyt, mutta ei vapautuvien vankien keskuudessa. Asunnottomana vapautuu noin kolmannes vangeista. Riskiryhmään kuuluvat nuoret ja lyhyitä tuomioita suorittavat, heidän tilanteisiinsa ei ehditä puuttua. Vapautuminen asunnottomana on tutkimusten mukaan riski rikosten uusimiseen heti vapautumisen jälkeen.

Yhdyskuntaseuraamuksia suorittavistakin 10–15 % vapautuu ilman asuntoa. (Asumisen rahoitus -ja kehittämiskeskus 2018.)

Ehdolliseen vankeuteen tuomittuja valvonta-asiakkaita oli vailla vakinaista asuntoa 24 prosenttia vuonna 2018. Tilanne on kohentunut 10 vuoden aikana, mutta se on silti heikko. Valvontarangaistusasiakkaiden asumistilanne on hyvä, koska rangaistuksen suorittamisen ehtona ovat vakaat asumisolot. (Rikosseuraamuslaitos 2018, 25.) Tämä seikka myös karsii valvontarangaistukseen pääsijöistä ne, joilla ei ole vakaita asumisololoja tai asuntoa ollenkaan. Se luo eriarvoisuutta vankien kesken. Asioiden ollessa muuten kunnossa valvontarangaistusta varten, asunnon puuttuminen voi estää sen toteutumisen.

Ympäristöministeriö käynnistää uuden asunnottomuusohjelman vuonna 2020. Sen tavoitteena on asunnottomuuden puolittaminen vuoteen 2023 mennessä. Rikosseuraamusalan asiakkaat ovat yksi suurimmista asunnottomien ryhmistä. Oikeusministeriön valtiosihteeri Malin Brännskärin mukaan on tärkeää ottaa vapautuvien vankien ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden asunnottomuus kehittämisen kohteeksi. (Ympäristöministeriö. Ajankohtaista. Tiedotteet. Valtiosihteereiden pyöreä pöytä: Asunnottomuus puolitetään hallituskaudella - kuntien ennaltaehkäisevä työ avainasemassa.)

Helsinkiin vapautuu noin viidennes kaikista vangeista ja asunnottomina vapautuvista noin 60 prosenttia tulee pääkaupunkiseudulle. Vankilasta vapautuneiden palvelut kuuluvat kunnan sosiaalitoimelle, mutta muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta niitä ei tälle erityisryhmälle ole erikseen (Karjalainen & Viljanen 2009, 20-26.) Palvelut on integroitu muihin palveluihin, vaikka positiivista syrjintää voisikin käyttää. Vankilasta vapautuvat ovat usein moniongelmaisia. Heillä on päihdeongelmien lisäksi ongelmia esimerkiksi sosiaalisissa suhteissa, työn hakemisessa ja kouluttautumisessa. Karjalaisen ja Viljasen (Karjalainen & Viljanen 2009) mukaan rikoksista rangaistujen sosiaalisen tuen tarve näyttää olevan huonosti tunnettu asia. Normaalit työvoimapalvelut ja sosiaalipalvelut eivät ole riittäviä rikostaustaisten sosiaalisen aseman korjaamiseen.

3.3 Palveluiden saannin haasteet

Valtion palveluiden suhteen on havaittu palveluja tarjoavien ja niitä tuottavien yksiköiden suurenevan resurssien vähenemisestä huolimatta. Käyntiasioinnin tarve ja palveluntuottajien omien toimipisteiden määrä vähenee. Tilalle on tullut sähköinen palvelujärjestelmä. Myös kuntien selkeänä kehityssuuntana on ollut palveluiden sähköistäminen (Huomo, Kleemola, Kinnunen & Kallio 2015, 8.) Digitalisointi eli asioinnin siirtyminen verkkoon voi helpottaa asiointia, mutta ei se ole kaikille mahdollista. Kaikki eivät omista laitetta, jolla voisi sähköisiä palveluja käyttää. Vaikka vaadittava laite olisikin käytössä, tunnistautumiseen tarvitaan lisäksi joko henkilökortti, pankkitunnukset tai mobiilivarmenne. Palvelujen ja viranomaisasioinnin digitalisoitumisen myötä tarvitaan myös osaamista. Pitkän vankeusrangaistuksen tai asunnottomuuden aikana on vaarana syrjäytyminen nopeasti muuttuvasta digiyhteiskunnasta. (Kriminaalihuollon tukisäätiö. Uutiset. Tiedotteet. Hard Luck -nettikahvilan toimintamalli voittoon TERVE SOS -kilpailussa.)

Vangit kuuluvat usein paljon palveluita tarvitseviin asiakkaisiin ja tarvitsevat usein erityistä tukea. Sosiaalihuoltolaki (L 1301/2014) määrittelee pykälässä 3 erityisen tuen tarpeen seuraavasti: ”Erityistä tukea tarvitsevalla henkilöllä ja asiakkaalla tarkoitetaan henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihdeiden ongelmakäytön, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi ja jonka tuen tarve ei liity korkeaan ikään siten kuin ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetussa laissa (980/2012) säädetään.”

Vapautuvat vangit ovat asiakasryhmänä haastava. Heillä on paljon ongelmia, joihin tarvitaan eri tahojen apua. Vankeusajan eristäytyneisyyden lisäksi heillä on päihde -ja mielenterveysongelmia sekä usein haasteita taloudessa, sosiaalisissa suhteissa ja työllistymisessä. Vaikka mielenterveys- ja päihdepalvelut ovat Helsingissä yhdistyneet psykiatria- ja päihdekeskuksiksi, ei Helsingissäkään

kaikkiin edellä mainittuihin ongelmiin saa apua samasta paikasta. Apua täytyy myös osata etsiä kysymällä tai verkosta hakemalla. Mielestäni Helsingin kaupungin verkkosivut ovat epäloogiset ja hakemaansa on haastava löytää. Palveluohjaus on paikoin heikkoa ja työntekijätkään eivät aina osaa ohjata asiakasta oikeaan paikkaan. Tämä saattaa johtaa turhautumiseen ja palveluiden ulkopuolelle jäämiseen. Se saattaa omalta osaltaan lisätä ongelmia.

4 RIKOLLISESTA ELÄMÄSTÄ IRTAANTUMINEN

Rikollisesta elämästä irtaantumisesta käytetään usein sanaa desistanssi. Sana juontaa juurensa englannin sanasta desist, joka tarkoittaa tietyn paikan tai teon vastustamista. Tässä opinnäytetyössä desistanssi on keskeisessä osassa, asukkaat kertovat ajatuksiaan omasta rikoskäyttäytymisensä mahdollisista muutoksista tuetun asumisen aikana. Joillekin desistanssi saattaa olla arkipäivää, kun taas jollain toisella se ei ole vielä näköpiirissä. Natalie Hearn (Hearn 2010) käsittelee Internet Journal of Criminology -sivustolla artikkelissaan desistanssia. Hearn nostaa esiin muutamia teorioita, jotka esittelen seuraavaksi lyhyesti.

Travis Hirschin sosiaalisen kontrollin teoria perustuu teoriaan henkilön rikollisuuteen kytkeytymisestä sosiaalisten yhteyksien ollessa heikkoja. Teoria perustuu neljään elementtiin: kiinnittymiseen, sitoutumiseen, osallisuuteen ja uskomuksiin (Hearn 2010, 6.)

Kiinnittyminen on linkki yksilön ja yhteisön välillä. Vahvan yhteyden johonkin omaavat vaalivat sitä, eivätkä riskeeraa rikkomalla normeja. Yhteys voi olla esimerkiksi perheeseen, ystäviin, tai uskontoon. Henkilöillä, joilla yhteydet ovat heikot, tapahtuu päinvastoin. **Sitoutuminen** viittaa esimerkiksi kouluun tai työhön

käytettyyn panostuksen tasoon, aikaan ja energiaan. Henkilö, joka on panostanut kovasti työhönsä, ei halua ottaa riskiä sen menettämisestä, ja päinvastoin. **Osallisuus** liittyy vuorovaikutuksen tasoon ja panostukseen. Jos henkilö on esimerkiksi koulussa, töissä tai muussa sosiaalisesti hyväksyttävässä toiminnassa, hänellä on liian kiire normaali arjessaan kiinnittyäkseen rikolliseen elämään (Hearn 2010, 7)

Uskomukset ovat luotettaviksi nähtyjä asioita. Asioita, joita pidetään tärkeinä. Yksilön usko omaansa laajemman yhteisön moraaliin ja arvoihin. Hearn puhuu Iso-Britanniasta, mutta yhtä hyvin Suomessa on yleinen usko siihen, että hyvin koulut käymällä saat hyvän työpaikan, ja lujasti työskentelemällä saat merkittävää hyötyä, myös taloudellisesti. Jos henkilö ei usko pääsevänsä näihin ”etuihin” käsiksi, ei hän koe tarvetta sitoutuakaan yhteisöön (Hearn 2010, 7.) Yhteenvedon voitaneen tulkita, että ihminen, jolla on riittävästi merkittäviä ihmissuhteita, mielekästä tekemistä ja yhteisö, jonka arvot voi omaksua, pysyy paremmin kaidalla tiellä eikä sorru rikoksiin. Tämän vuoksi monisukupolvisuutta näkyy vankien keskuudessa.

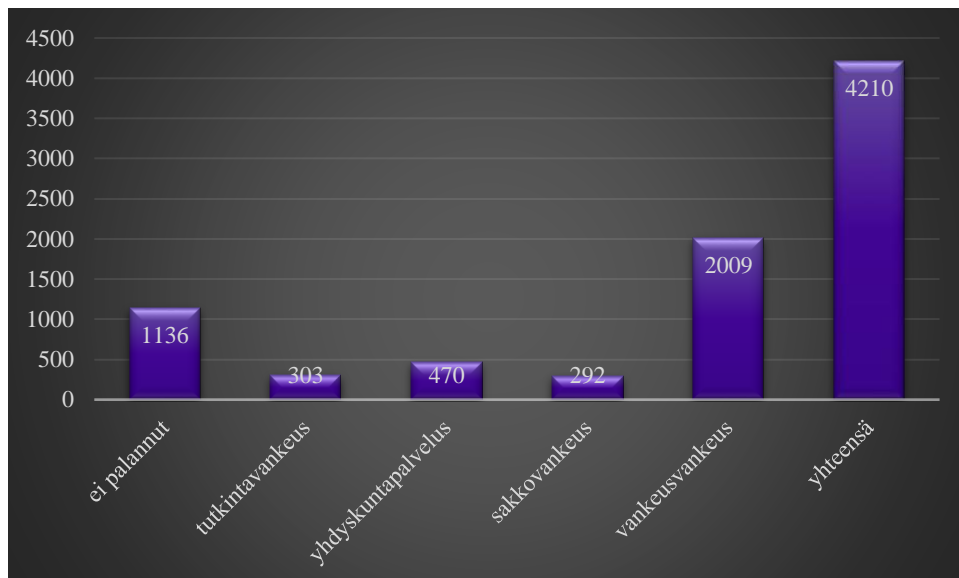
Moffitin teoria pyrkii selittämään desistanssia kaksoisluokittelulla. Hänen mukaansa on kahdenlaisia rikollisia: elämäntaparikolliset ja nuoret rikoksentekijät. Elämäntaparikolliset aloittavat nuorina ja jatkavat aikuisenakin. Nuoret rikoksentekijät tekevät rikoksia vain nuoruusiässä ja lopettavat sitten. Moffitin mukaan elämäntaparikollisilla on erilainen etiologia (taudinkuva) kuin nuorilla rikoksentekijöillä. Elämäntaparikollisilla on luultavammin neurologisia pulmia, kuten kognitiivisia- tai oppimisvaikeuksia. Tämä saattaa haastaa ihmissuhteiden luomista ja sosiaalisten taitojen oppimista perheen sisälläkin, sekä aiheuttaa huonoja suhteita vanhempiin, johtaa antisosiaaliseen käytökseen ja huonoon itsetuntoon. Merkkejä antisosiaalisesta käytöksestä näkyy usein jo varhain (Hearn 2001, 9.)

Moffitin mukaan nuorilla rikoksentekijöillä ei ole havaittavissa samoja ongelmia kuin näillä elämäntaparikollisilla, he pystyvät muodostamaan ihmissuhteita ja luomaan sosiaalisia yhteyksiä. Heiltä puuttuu neurologinen vaje. Syy heidän antisosiaaliseen ja rikolliseen käyttäytymiseensä johtuu iän, halujen ja

kypsymisen välisestä kuilusta. Nuorten rikoksentekijöiden on helpompi irrottautua rikollisesta elämästä, koska he pystyvät hyödyntämään aiemmin opittuja sosiaalisia taitojaan (Hearn 2001, 9).

Taulukko 2. kuvaa ensimmäistä vankilaan palaamista tai yhdyskuntapalvelun aloittamista ensimmäisen tuomion jälkeen. Vuonna 2004 vapautui vankilasta 4210 vankia. Heistä 1136 henkilöä ei palannut vankilaan tai aloittanut yhdyskuntapalvelusta. Yleisintä on, että vankeusvanki palaa vankeusvangiksi (2009 henkilöä). Tutkintavankeina palaavat ja yhdyskuntapalvelukseen tuomitut yhteenlaskettuina vankeusvangeiksi palanneisiin muodostavat jo yli 70 % osuuden. Palanneiden osuutta lisäävät myös ne (292 henkilöä), joiden sakko muunnetaan vankeudeksi. Vankilaan palaamisen riski on siis tämän perusteella iso.

Taulukko 2. Ensimmäisen seuraamuksen palaaminen

Lähde: Rikosseuraamusalan koulutuskeskus (2019)

5 TUTKIMUSYMPÄRISTÖ

Kriminaalihuollon tukisäätiö tekee työtä rikostaustaisten ja heidän läheistensä kanssa jo vankeusaikana vankiloissa. Rikosseuraamuslaitoksen kanssa tehdään yhteistyötä kaikissa säätiön hankkeissa ja palveluissa. Niitä ovat Raittila, Nuorten toiminta, Oppimisvalmennus, Naiset näkyväksi, Vertaistuki Redis, Hard Luck -nettikahvila, asumispalveluohjaus vapautuville, ryhmämuotoinen yhdyskuntapalvelu ja SeriE -hanke.

Asumispalveluiden asumisohjaajat tapaavat tuetun asumisen piirissä olevia asukkaita asukkaiden kotona, yhteistyökumppaneiden luona ja Kriminaalihuollon tukisäätiön toimipisteissä. Tukiasunnot sijaitsevat pääkaupunkiseudulla tavallisissa kerrostaloissa. Kriminaalihuollon tukisäätiön päätoimipaikka on Helsingin Sörnäisissä. Yhteistyökumppaneihin, kuten Rikosseuraamuslaitokseen ollaan säännöllisesti yhteydessä ja tapaamisia toteutetaan moniammatillisesti. Asukkaat ovat yleensä halukkaita tähän, koska se vähentää tapaamisia eikä asioita tarvitse selittää monta kertaa.

6 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa tietoa tuetun asumisen vaikutuksista. Tutkimus on tärkeä, koska vain asukailta ei ole aikaisemmin kysytty. Asukkaiden osallisuus palveluiden kehittämiseen on tärkeää sekä heidän, että palveluiden tuottajan kannalta. Tutkimuskysymyksiksi muotoutuivat seuraavat: Kokevatko asukkaat, että tuetulla asumisella on vaikutusta desistanssiin? Onko päihteidenkäytöllä vaikutusta asumiseen? Onko desistanssi riippuvainen päihteettömyydestä?

Vankeusrangaistukset ovat kehittyneet ja kehittyvätkin jatkossa avoimempaan suuntaan. Ehtona koevapaudelle ja suosituksena yhdyskuntaseuraamukselle on vakaat asumisolot. Erilaiset tuetun asumisen ratkaisut tukevat rangaistuksen suorittamista ja yhteiskuntaan integroitumista. Tästä syystä koin tärkeäksi selvittää asukkaiden kokemuksia siitä, miten tuettu asuminen on heihin vaikuttanut.

Tavoitteena oli saada mahdollisimman monta haastattelua tehtyä ja saada kootuksi mahdollisimman laaja aineisto. Nykyisiä toimintatapoja oli tavoitteena tarkastella aineiston pohjalta sekä hyödyntää tuloksia työn kehittämisessä ja asumisohjaajien työssä. Lisäksi henkilökohtainen tavoitteeni oli saada lisää tietoa asukkaiden elämästä, rikoshistoriasta ja päihteidenkäytöstä sekä niihin vaikuttaneista seikoista ja näin kehittää ammatillista osaamistani.

7 KÄYTÄNNÖN TOTEUTUS

Tutkimusmenetelmäksi valikoitui laadullinen tutkimus. Sen tarkoituksena oli desistanssin eli rikollisuudesta irtaantumisen ymmärtäminen. Laadullisella tutkimuksella tutkitaan sosiaalista maailmaa. Sen tavoitteena on ymmärtää toimijan eli tässä tapauksessa asukkaan näkökulmasta ilmiötä eli rikollisuudesta irtaantumisesta. Laadullisen tutkimuksen avulla voidaan saavuttaa ymmärrys tutkittavasta asiasta (Raute 2014). Haastattelu valikoitui menetelmäksi sen joustavuuden ja käytännöllisyyden vuoksi. Aikaisemman kokemuksen perusteella lomakkeiden täyttö vei aikaa ja oli haastavaa. Suullinen haastattelu tuntui luontevammalta ja toimi hyvin, eikä mahdollinen kirjoittamisen hankaluus rajoittanut vastausten pituutta. Haastateltavat valittiin aikaisemman työskentelyn sekä asumisen keston ja tuen perusteella. Haastateltavat olivat Kriminaalihuollon tukisäätiön tukiasunnoissa tällä hetkellä asuvia sekä aikaisemmin asuneita.

Kysymykset valikoituivat opinnäytetyöprosessin edetessä ja teemoiksi muodostuivat nykyhetki, asuminen ja tuki, rikoshistoria, päihteet ja tulevaisuuden näkymät. Kysymyksillä pyrittiin kartoittamaan asukkaan rikosuraa ja elämää sekä näihin vaikuttaneita asioita. Teemahaastattelulla luotiin raamit haastattelun etenemiselle. Haastattelut toteutettiin asukkaiden kotona, asumisohjaajan työhuoneessa ja helsinkiläisessä kahvilassa. Tutkimuskysymyksiksi muotoutuivat seuraavat: Miten asukkaat kokevat tuetun asumisen vaikuttavan desistanssiin? Miten päihteidenkäyttö vaikuttaa asumiseen? Onko desistanssi riippuvainen päihteettömyydestä?

7.1 Aineiston keruu

Aineisto kerättiin teemahaastatteluin, joissa pyrittiin keskustelunomaiseen vuorovaikutustilanteeseen. Tilanne pyrittiin tekemään mahdollisimman luontevaksi tutun paikan ja ihmisen avulla. Haastatteluajoja sovittaessa käytiin läpi haastattelua koskevat asiat ja se minkä tyyppisiä kysymyksiä esitetään. Tämä on perusteltua, kun tarkoituksena on saada mahdollisimman paljon tietoa aiheesta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 63.) Asukkaat vastasivat suullisesti. Kohderyhmällä on usein vaikeuksia lukutaidossa ja kirjoitustaidoissa. (Kriminaalihuollon tukisäätiö. Tietoiskut. Vankien terveys. Vankien terveystilanne). Käsiteltäviä teemoja esiin nostamalla pyrittiin löytämään merkityksiä asukkaiden kokemuksille.

Haastattelun eduksi näyttäytyi myös tarkentavien ja syventävien kysymysten mahdollisuus (Tuomi & Sarajärvi 2018, 65). Haastattelujen tekeminen oli hyvin antoisaa haastateltavien kertoessa avoimesti elämästään. Esiin tuli tietoa, jota voidaan mahdollisesti hyödyntää asumissosiaalisessa työssä. Haastattelut sujuivat hyvin alkukankeudesta huolimatta vastausten ollessa pääsääntöisesti selkeitä ja ymmärrettäviä.

7.2 Käytetyt kriteerit

Haastateltavien valinnassa käytettiin muutamia kriteereitä, joita pohdittiin yhdessä muiden asumisohjaajien kanssa. Ensimmäinen kriteeri oli vuokrasopimus kahdeksan kuukauden ajalta Kriminaalihuollon tukisäätiön tukiasunnossa. Tätä pidettiin riittävän pitkänä aikana, että haastateltavalla olisi riittävästi kokemusta ja tietoa tuetusta asumisesta. Sitä pidetään laadullisessa tutkimuksessa tärkeänä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 63,73–74.) Toinen kriteeri oli riittävä suomen kielen taito. Kolmantena kriteerinä käytettiin aiempaa työskentelyä asukkaan kanssa. Luottamuksellinen suhde haastattelijan ja haastateltavan välillä on edellytys tiedon saannille (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 41.)

7.3 Haastatteluvastausten prosessointi

Tavoitteena oli saada koottua mahdollisimman laaja tutkimusaineisto. Haastatteluja tehtiin yhteensä seitsemän suunnitellun yhdeksän sijasta. Kaksi sovittua aikaa peruuntui, eikä uusia saatu sovittua aikatauluun. Yhteensä asumisen tuen asukkaita oli haastattelujen tekohetkellä 30 henkilöä, näin ollen aineisto kattaa lähes kolmasosan asukkaista.

Haastattelut tehtiin yhden viikon aikana, tallennettua materiaalia kertyi 185,5 minuuttia. Materiaali jaettiin teemoihin. Sisällönanalyysi tarkastelee kommunikaatiota kuvana todellisuudesta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 40, 80.) Teorialähtöinen analyysi vaikutti taustalla, mutta se ei perustunut suoraan teoriaan. Teoria oli vain tukena. Tällä tavalla analysoidessa on uusille ajatuksille tilaa luovaa aikaisemman tiedon tuomaa vaikutusta havaittavissa, mutta ei kyseenalaistamassa teoriaa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 81).

Jakamalla haastatteluvastaukset teemoihin kysymysten pohjalta haettiin tukiasumisen vaikutuksia ja mahdollista desistanssia. Siitä muodostui yleinen kuva tutkittavasta ilmiöstä eli tuetun asumisen vaikutuksesta desistanssiin.

Yhteenvedosta käy ilmi, miten asukkaat kokivat tuetun asumisen vaikuttaneen rikoskäyttäytymiseensä.

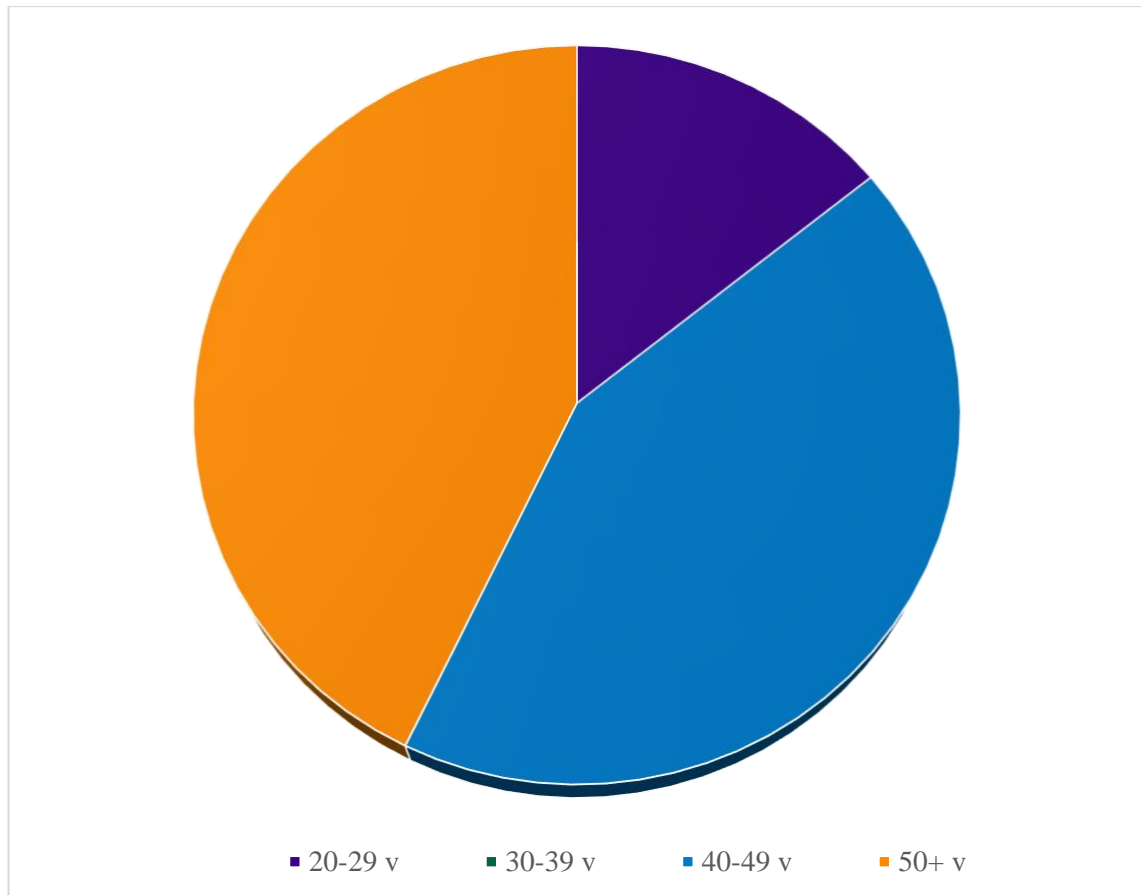
8 TULOKSET

Vastauksista näkyy, että asukkaat kokivat asunnon ja siihen liittyvän tuen hyvänä ja hyödyllisenä. Heidän kokemuksensa ja niiden ymmärtäminen ovat tärkeitä myös asumissosiaalisessa työssä, työn suunnittelussa ja työn vaikutusten arvioinnissa. Kriminaalihuollon tukisäätiön työ rikostaustaisten ihmisten asunnottomuuden poistamiseksi ja asumisen turvaamiseksi tuottaa onnistumisia ja parantaa elämänlaatua. Seuraavaksi tuloksia teemoittain. Suorat lainaukset haastatteluista on erotettu muusta tekstistä sisentämällä.

8.1 Nykytilanne

Kaikki haastatellut olivat miehiä, jotka ovatkin selkeä enemmistö Kriminaalihuollon tukisäätiön tukiasunnoissa. Profiili haastatellusta asukkaasta on seuraavan kaltainen: 48-vuotias mies, perheetön (tai lapset täysi-ikäisiä), ei palkkatuloja, vankeusaikaa takana enemmän kuin 1 vuosi, asumisaika 14 kuukautta.

Kuvio 1. Haastateltavien ikäjakauma vuosina

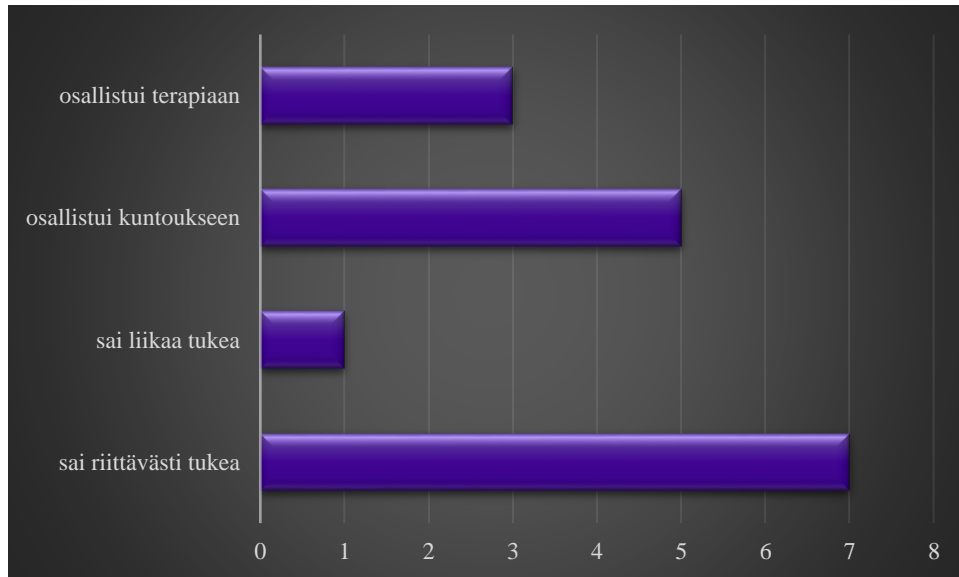

8.2 Asuminen ja tuki

Haastateltavista viisi henkilöä oli muuttanut heti vapauduttuaan vankilasta Kriminaalihuollon tukisäätiön asumisyksikön soluasuntoon. Myöhemmin oli siirrytty säätiön hajasijoitettuun asuntoon ja siitä jatkumona Y-säätiön vuokra-asuntoon. Asuminen Kriminaalihuollon tukisäätiön hajasijoitetuissa vuokra-asunnoissa oli ollut yhtäjaksoista, kahta poikkeusta lukuun ottamatta. Asumispalveluyksikköä soluasuntoineen ei Kriminaalihuollon tukisäätiöllä enää ole. Kaksi haastateltua mainitsi sen puutteena, nyt asteittain itsenäistymistä asumisessa ei säätiön sisällä ole. Tästä oli myös vastakkaisia mielipiteitä ja asumisyksikköä kuvattiin paikkana, missä voi sattua mitä vaan. Sitä ei koettu turvalliseksi ja päihteettömyyttä tukevaksi. Asunnon vapautumista oli odoteltu myös sukulaisten sohvalla ja Ruusulankadun asumisyksikössä.

Taulukosta 2. näkyy asukkaiden kokeman tuen riittävyys. Sitä oli jopa tarjottu liikaa yhden haastatellun mielestä. Erilaisiin kuntoutuksiin ja terapioihin olivat osallistuneet lähes kaikki.

Taulukko 2. Tuki

Saatu tuki oli laaja-alaista. Siihen kuuluivat asumisen tuki erilaisine kodinhoidollisine asioineen, tuki raha-asioiden hoidossa ja viranomaisasiointi. Viranomaisasiointi kattaa palvelut Kelasta päihdekuntoutuksiin. Erilaiset haasteet tukien hakemiseen liittyen näkyivät vastauksissa. Aluksi oli ollut vaikea tietää mistä mikäkin tuki haetaan. Asumisohjaajalla oli ollut tärkeä rooli viranomaisasiointia ja hakemusten tekoa opetellessa. Asiointikäynneille menttiin aluksi yhdessä. Lapsuusajan perheen mainittiin olevan muutamien haastatellun elämässä mukana ja tukena.

No ku musta tuntuu, että toi on niinku...mä oisin varmaan saanu enemmänki, ko et mitä oon osannu pyytää. Tosi selväks tehty tää, aina kysytty, että niinku suoraan tehty selväks, et miten voidaan auttaa. Oon tykänny siitä, että ei oo mitenkään tullu semmonen olo, et täs on asunto ja koita pärjää.

-haastateltava 1

8.3 Asunnon merkitys vankeudesta vapauduttua

Oman asunnon merkitys kuului jokaisessa haastattelussa. Moni haastateltavista korosti sitä tärkeimpänä asiana vapautumisen jälkeen. Oma koti oli kaikille tärkeä paikka, josta haluttiin pitää kiinni ja siitä haluttiin huolehtia. Useat haastateltavat arvioivat tarkasti, keitä halusivat asuntoon päästää sisälle. Koti koettiin turvapaikaksi ja se haluttiin pitää erillään muusta elämästä. Muulla elämällä tarkoitettiin päihde- ja rikosmaailmaa ja siihen liittyviä ihmisiä.

Siellä on käyny vaan muutama ihminen.

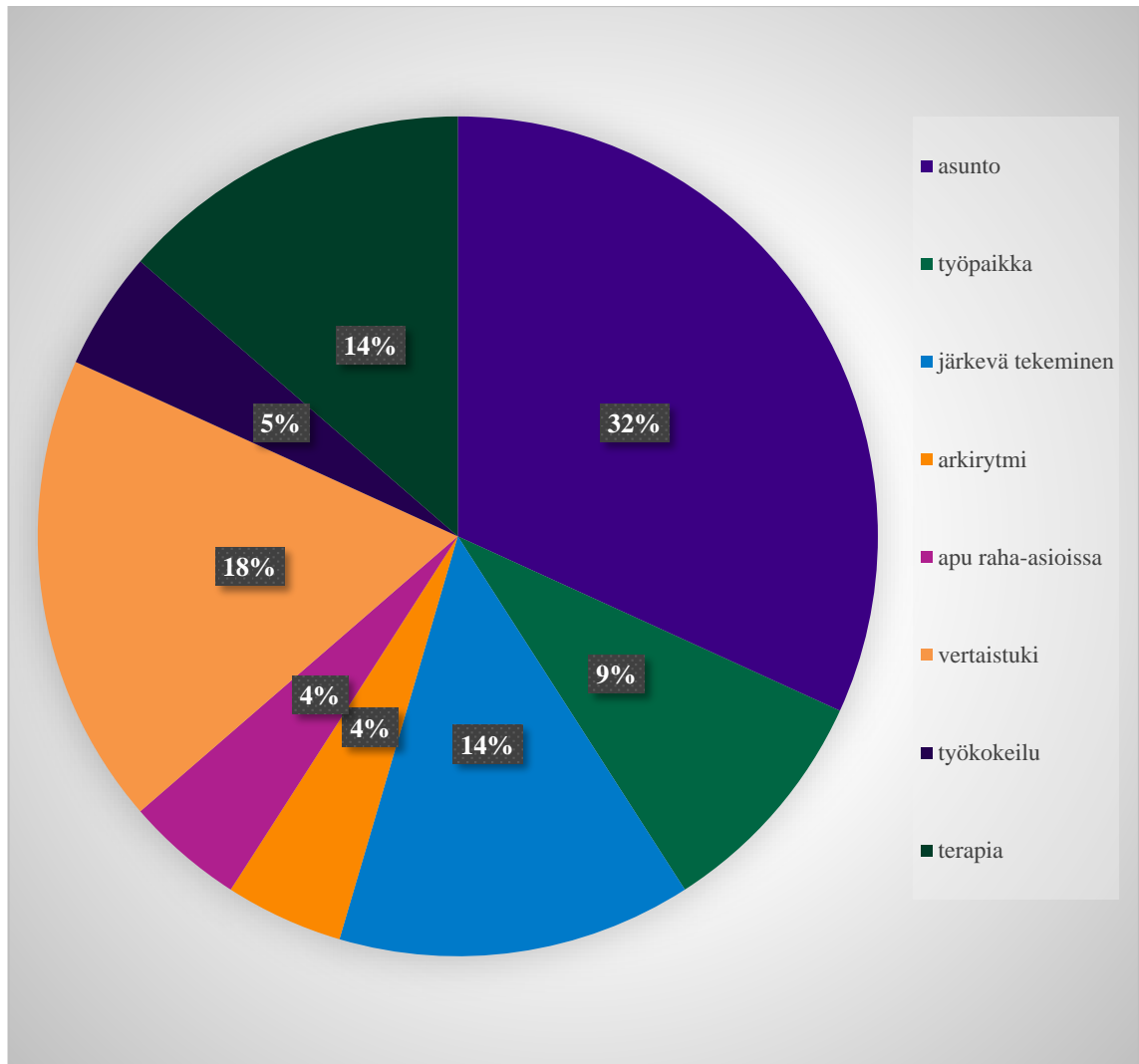
-haastateltava 2

Ei meinannu tulla uni silmään, ku oli niin hyvä silloin alkuun.

-haastateltava 1

8.4 Vapautuvalle vangille tukea

Kuviossa 2. näkyy haastateltujen mainitsemia asioita, joilla tukea vapautuvaa vankia rikoksettomuudessa. Usea haastateltava mainitsi asunnon tärkeimpänä kysyttäessä tapoja tukea vapautuvia vankeja rikoksettomuudessa. Hearnin (Hearn 2010) mukaan henkilön ollessa esimerkiksi koulussa, töissä tai muussa sosiaalisesti hyväksyttävässä toiminnassa, hän ei ehdi kiinnittyä rikolliseen elämään. Rikoksettomuuden tukemisessa asunnon jälkeen haastatellut mainitsivat työpaikan, työkokeilut, järkevän tekemisen, arkirytmien, vertaistuen ja raha-asioiden hoidossa auttamisen.

Kriminaalihuollon tukisäätiön tukiasunnot on kohdistettu vapautuville vangeille, mutta asuntojen vapautumista on haastava saada osumaan vangin vapautumishetkelle. Suurimmalla osalla haastatelluista asuminen alkoi kuitenkin heti vapautumisen jälkeen. Joskus vapautumisen ja tukiasuntoon muuton välisenä aikana ollaan esimerkiksi päihdekuntoutuksessa odottelemassa vapautuvaa asuntoa. Asumisen tauottomuudesta voinee päätellä sen, että lisätuomioita on vähemmistöllä. Pitkä sairaalajakso tai päihdekuntoutus näkyy myös taukona asumisessa. Aikoinaan vapautumisesta ilman asuntoa oli kokemusta muutamalla. Se johti nopeasti vanhaa elämään ja rikoksia tehtiin lisää.

Kyl tota tuli jo vankilas tommost pohdittuu, ku siellä tutustu ja jutteli ihmisten kans nii... Kyl sielä ku nuorempiiki poikii oli parikymppisii, ku kuuli niitten ihan taustoja ja näitä nii ne on jo ihan kasvanu siihen.

Siihen on tosi vaikee tervettä elämää rakentaa. Huumeet on aika vaikee juttu. Must tuntuu et osa on avun ulottumattomissa.

-haastateltava 1

Frendit oli autolla vastassa siinä portilla, hyppäsin kyytiin ja otin bissen. Samana iltana kytät jo pysäytti.

-haastateltava 6

8.5 Muutoksia rikoskäyttäytymisessä

Kuviossa 3. kuvataan haastateltujen aikaisempia rikoksia. Tuomiot ovat jakautuneet tasaisesti, tosin monella oli useampia erilaisia tuomioita. Tuetun asumisen aikana oli kahdelle tullut uusi tuomio, aikaisempiin verrattuna lievempi. Asumisohjaajan kanssa oli yhdessä pohdittu elämää ja valintoja. Rikoshistoriaa ja rikoksiin johtaneita asioita oli käyty läpi ja pohdittu rikosten teolle vaihtoehtoisia toimintatapoja. Iän ja elämänkokemuksen karttuessa vanha elämäntyyli oli alkanut tuntua raskaalta.

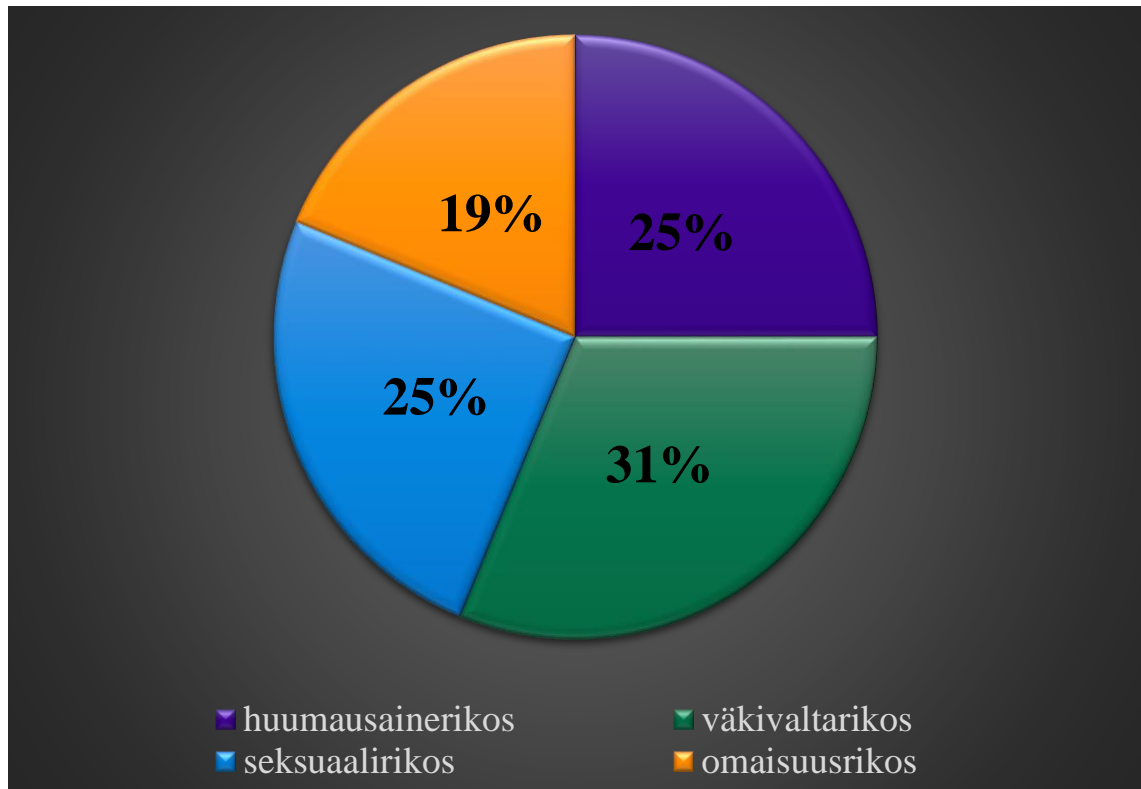
Ajatusmalli on muuttunu.

-haastateltava 4

Emmä enää jaksa sitä vankilaa, ikää on jo. Helvetti on jo nähty. Sillon nuorena se oli iha eri homma, sitä jakso painaa yötä myöte.

-haastateltava 7

Kuvio 3. Rikoshistoria

8.6 Desistanssiin vaikuttaneet seikat

Haastateltavat kertoivat monien asioiden vaikuttaneen rikoskäyttäytymiseen. Jotkut olivat osallistuneet terapiaan, sen oli koettu auttaneen. Terapian toivottiin olevan jokaiselle vangille mahdollista myös vapautumisen jälkeen. Suurin desistanssiin vaikuttanut asia oli asunto. Sen mainitsi jokainen ensimmäisenä.

Sain katon pään päälle, enkä enää joutunu vankilaan. Harmittaa ku tää asuntola lähti tästä, pitäis tulla vastaavanlainen. Sillai niinku vankilasta vaputuville pitäis olla asunto. Jos ei oo kämpppää, nii on pakko tehdä varkauksia ja sillee. Se on väistämättä takas vankilaa.

-haastateltava 2

Kyl mä voisin kuvitella et se on hirveen iso asia et on katto pään päällä. Jonku muovikassin kans portista ulos ja...

-haastateltava 1

Ihan ykkönen on se, et sai heti tän asunnon. Tää Kritsin kämppä. Katto pään päälle, se on se tärkein. Se pitäis olla jokaiselle vangille.

-haastateltava 4

Työpaikka. Jos sen sais, vaikka tuetun, semmosen palkkatukityön. Et pystyis järjestään. Ois tasapainosempi arki. Ettei jäis tyhjää aikaa liikaa.

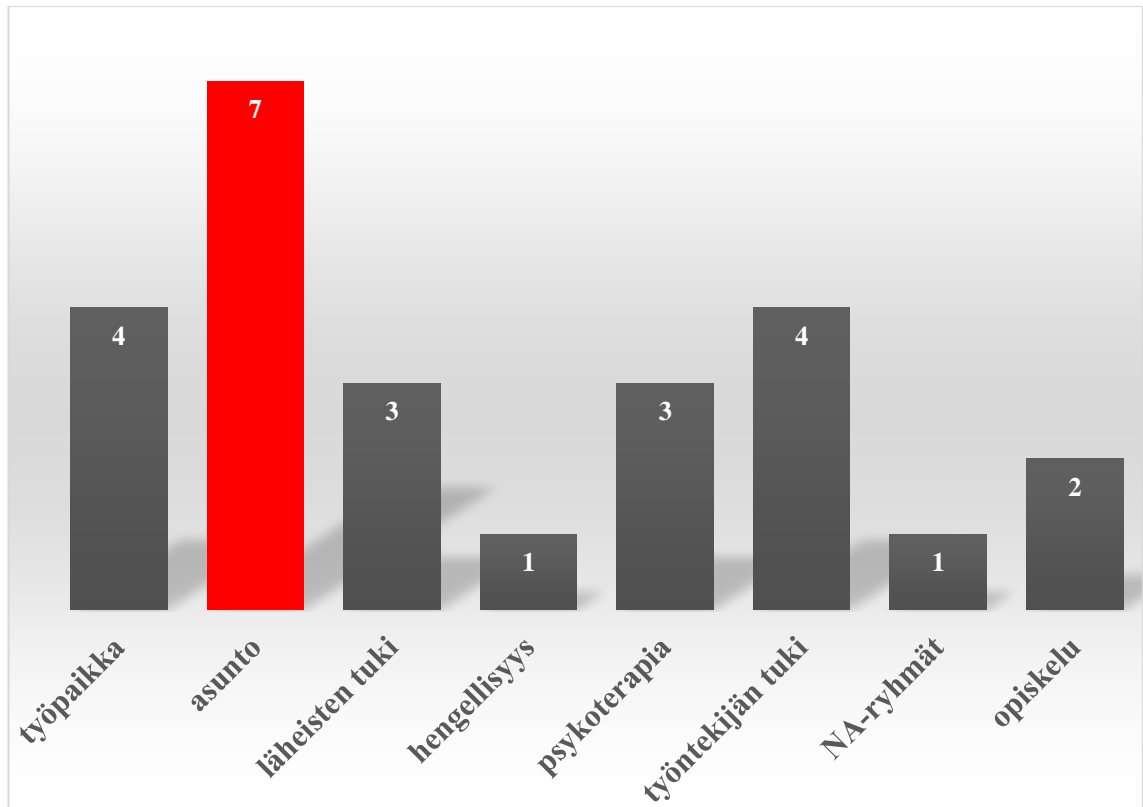
-haastateltava 6

Ei tartte toisten nurkissa lojua, se ei johda ku... se tie päättyy vankilaan.

-haastateltava 5

Hearn (2010) kertoo Hirschin teoriasta. Siinä kiinnittyminen nähdään linkkinä yksilön ja yhteisön välillä. Vahvan yhteyden johonkin omaavat pitävät sitä kiinni. He eivät halua ottaa riskejä sen suhteen. Yhteys voi olla esimerkiksi perheeseen, ystäviin, tai uskontoon. Henkilöillä, joilla näitä yhteyksiä ei ole tai ne ovat heikot tapahtuu päinvastoin. Tässä tapauksessa yhteyksinä näkyivät muun muassa työpaikka, NA -ryhmät, opiskelu ja läheiset.

Taulukko 5. Desistanssiin vaikuttaneita asioita

Asumisen tuen kohdalla mainittiin asumisohjaajien ”rinnalla kulkeminen” ja ymmärrys asukkaan asioissa. Asumisohjaajat olivat auttanut tukien hakemisessa, seurannut vuokranmaksua ja puuttuneet vuokrarästeihin. Yhdessä oli tehty maksusuunnitelmia ja käyty tapaamassa sosiaalityöntekijöitä. Asumisohjaajat olivat uskoneet siihen, että pärjääminen on mahdollista ja olleet tukena kaikenlaisissa tilanteissa. Seuraavissa lainauksissa puhutaan asumisohjaajista:

Sille pysty sanomaan asiat niinku ne on. Ei tarttenu kierrellä.

-haastateltava 2

Ku sanoin, et tarttisn katkopaikan, se järjesti sen seuraavaksi aamuksi. Ja jos sitä ei ois ollu, joka piti mun puolia, olisin lentäny ulos sairaalajakson aikana.

-haastateltava 4

Sen kans on aina voinu hoitaa asiat. Se ymmärsi.

-haastateltava 7

Ymmärtäväistä porukkaa.

-haastateltava 1

Se järjesti ajan sinne toimistoon ja ne makso mulle dösätsetin. Emmä osaa ite mitää puhua siellä, se puhu ja mä olin et joo.

-haastateltava 6

8.7 Erilaista päihteidenkäyttöä

Päihteidenkäytön lopettaminen näyttäytyi haastateltavilla vaikeana. Vain kaksi kertoi, ettei käytä päihteitä enää lainkaan. Osa haastateltavista kuvasi päihteidenkäyttönsä olevan satunnaista. Osalla päihteidenkäyttö oli heidän oman arvionsa mukaan vähentynyt aiempaan verrattuna tai he kuvasivat sen olevan kohtuullista. Jotkut haastateltavista kertoivat, että retkahduksia on välillä. Ihmissuhteet kuitenkin tukevat päihteettömyyttä. Vastauksista ilmeni, että haastateltavat käyttivät sekä alkoholia että laittomia päihteitä. Alkoholin lisäksi mainittiin kannabis, amfetamiini ja subutex. Päihteidenkäytön ei ajateltu vaikuttavan asumiseen.

Alkoholi johti tekoihin. Enää en käytä.

-haastateltava 7

No ei se nainen kato mua, jos vedän. Se ei oo semmonen. Se on kunnollinen. Mut oon aina ollu haihattelija, semmonen runopoika. Hitaat on mun juttu.

-haastateltava 3

En mä absolutisti oo. Mä oon kuitenkin semmonen yllytyshullu, lähen kaikkeen tyhmään mukaan.

-haastateltava 2

Ei se oo mulle mikään ongelma. Kyl mul se aika vähä on, mitäköhän voisin sanoa. Ehkä vuoden aikana oon ollu kuus kertaa nakit ja muussi. Seki on semmonen, että ite en osta, yks kaveri sillon tällön tarjoo savut. Viimesestä on nytten kolme viikkoa aikaa.

-haastateltava 1

8.8 Tulevaisuus

Tulevaisuudenkuviin kuului opiskelu, opinnoista valmistuminen, työn teko, muutto Y-säätiölle, muutto ulkomaille, tasainen, rauhallinen elämä, asuminen Helsingissä, asuminen omassa asunnossa. Suurin osa vastasi tulevaisuuden tuen tarpeeseen kieltävästi, muutama toivoi jonkinlaisen tuen jatkuvan. Yksi arveli tarvitsevansa ainakin taloudellista tukea. Yksi kertoi haluavansa jatkaa terapiaa niin kauan kuin voi.

Töissä mä oon ja [mulla on] nainen. Emmä tiedä, jos ei tot kämppää saa sielt Y-säätiöstä, nii teillä. Se on joko tai. Ellei sitte mua potkita pihalle. Minä ostan teltan, nii hoidetaa [asunto].

-haastateltava 1

No, jos noi toteutuu mitä on ajatellu, tai noi haaveet toteutuu, niin en usko et tarvii mitää [tukea].

-haastateltava 2

Siit on ollu hyötyä [terapia], sen mä toivon, et sitä jatkuu niin kauan, ku tarvii. Se on nyt harvenemassa, mut...

-haastateltava 7

8.9 Ihmisarvo ja hyväksytyksi tuleminen

Yhteisenä tekijänä näyttäytyi vahvasti asukkaiden kiitollisuus ja arvostus Kriminaalihuollon tukisäätiön tekemää työtä kohtaan. He olivat käyttäneet muitakin säätiön palveluita, kuten Vertaistuki Rediksen ja Hard Luck -cafen, SeriE

-hankkeen sekä asumispalvelukoordinaattorin palveluita. Kaikki mukana olleet tahot muut järjestöt ja yksittäiset työntekijät mukaan lukien saivat kiitosta.

Mua ei katottu ku rikollista, vaan otettiin ihmisenä.

-haastateltava 3

Voin kertoa asioita niinku ne on, ei tartte kaunistella.

-haastateltava 1

Oon tyytyväinen siitä, et pääs tänne. En oo joutunu vankilaan. Suuri kiitos tälle paikalle.

-haastateltava 6

Vaik kuin yrittää miettii jotain rakentavaa kritiikkii, niin... Ku en oo...En osaa omalta kohdalta sanoa.

-haastateltava 5

8.10 Uuden elämän aloittamisen haasteet

Asukkailla oli kokemuksia syrjinnästä ja ennakkoluuloista. Työhaastattelussa täytyi selitellä monen vuoden taukoa, eikä vankilatuomiosta mielellään kerrota. Sen pelättiin vaikuttavan työn saamiseen. Asunnon oveen ei mielellään laitettu omaa nimeä, nykyään verkosta löytyy helposti tietoa. Kaikki ei kuitenkaan ole totta, mitä siellä kirjoitetaan. Yksi oli hakenut turvakieltoa ja toinen oli muuttanut nimensä vainon takia.

Mä kyllä tajusin, että ne vahtii mua. Mut sanoin aina päivää ja avasin oven. Lopulta ne alko sanoon takas.

-haastateltava 4

Oon hyvä tekemään töitä, osaan sanoa parissa minuutissa, onko siitä siivoamaan. Oon ite tehny sitä niin paljo. Se [työnantaja] tiesi sen, siks se mut otti.

-haastateltava 6

No ei se sit enää halunnu nähä, ku kerroin sille mun rikoksista. Pakkohan se oli kertoo, ois se kuitenkin kuullu jostain. Harmitti, se oli kiva nainen.

-haastateltava 5

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Useat haastatellut olivat suorittaneet enemmän kuin yhden tuomion ennen tukiasuntoon muuttamistaan, mutta tukiasumisen aikana vain kaksi oli saanut tuomion. Desistanssiprosessi saattaa sisältää retkahduksia, se on edestakaista liikettä rikollisen ja rikoksettoman elämän välillä (Granfeldt 2016, 3). Haastattelussa ei selvinnyt oliko tuomion aiheuttanut rikos tehty asumisen aikana, vai ennen sitä. Uusintarikollisuuden voidaan kuitenkin katsoa vähentyneen tuetun asumisen aikana, tai ainakin rikokset ovat muuttuneet lievemmiksi. Desistanssi ei ole kertaluontoinen tapahtuma, vaan rikokset lieventyvät, niitä tapahtuu harvemmin ja ne muuttuvat yksipuoleisimmiksi (Granfelt 2015, 14).

Asuntoon muutettiin melkein joka kerta suoraan vankilasta, vapautumisen jälkeiset tunnit olivat merkittävässä osassa rikosuran mahdollisen katkeamisen kannalta. Haastateltavien vastauksissa näyttäytyvä asunnon arvostus kertoo sen tärkeydestä. Usean mielestä asunto pitäisi olla jokaiselle vapautuvalle vangille. Granfeltin (Granfelt 2015) mukaan monissa tutkimuksissa on näytetty toteen, että päihteidenkäytöllä ja rikollisuudella on vahva yhteys. Desistanssi ei ole kuitenkaan välttämättä riippuvainen päihteettömyydestä. Haastatelluista usea kertoi käyttävänsä päihteitä, mutta päihteidenkäytöstä huolimatta vain kaksi on saanut lisätuomion.

Granfeltin (Granfeldt 2013) mukaan merkityksellisten ihmisten luottamus muutoksen mahdollisuuteen on tärkeää rikollisuudesta irrottautumisessa. Sekä läheisten että asumisohjaajan tuki mainittiin useammassa haastattelussa. Haastatellut kokivat, että heihin luotettiin. Granfeldt (Granfelt 2013) mainitsee myös oman tilan merkityksen. Oma tila oikeuttaa rajata sisään tulevia henkilöitä. Oma koti, oma ovi ja oma kotiaivain ovat myös itsemääräämisen symboleja (Granfeldt 2013, 219). Haastatelluista osa koki tarvetta rajata kotiinsa tulevia ihmisiä, kaikkia ei kutsuttu tai päästetty sisään.

Asunnottomana vapautuminen on tunnettu riski rikosten uusimisen kannalta. Siksi jokaiselle vapautuvalle vangille pitäisi olla asunto. Tämän toteutuminen vaatii Rikosseuraamuslaitokselta ja kunnilta toimenpiteitä. Selkeät tavoitteet ovat olemassa ja nyt on aika toimia niiden saavuttamiseksi. Asunnon järjestäminen ja asumisen turvaaminen jatkossakin aiheuttavat varmasti vähemmän kustannuksia kuin uusintarikollisuus kokonaisuudessaan. Rahaa ja resursseja tarvitaan selvästi lisää.

10 ARVIOINTI

Opintojen alussa minulla oli selkeä kuva opinnäytetyöni aiheesta. Se olisi koskenut päihteiden käyttäjien läheisten voimaantumista vertaistukiryhmässä. Minusta riippumattomista syistä vertaistukiryhmä ei toteutunut ja päädyin vaihtamaan aiheen kokonaan toiseksi. Mielenkiintoni uuteen aiheeseen kasvoi projektin mukana ja työkokemuksen karttuessa. Erityisen tyytyväinen olen asukkaiden puolesta, he pääsivät osallistumaan asumisen tuen kehittämiseen. Minulle näyttäytyi onnistumisien kirjo ja se antaa lisää voimaa jatkaa.

Tämän opinnäytetyön prosessin alussa juuri aloittaneena asumisohjaajana en uskonut saavani niin avoimia vastauksia. Tunsin, että haastateltavat luottivat minuun kertoessaan elämästään. Asunto on merkittävä desistanssin kannalta, ainakin haastateltujen kohdalla. Asumisen tuki kuuluu asumiseen Kriminaalihuollon tukisäätiön asunnoissa. Ehkä siksi tuki ei noussut samalle tasolle asunnon kanssa. Se oli itsestäänselvyys. Rikosseuraamusasiakkaiden kanssa työskentely oli minulle uutta ja koko rikosseuraamusala melko vieras. Opinnäytetyöprosessin mukana ammattitaitoni kehittyi ja opin jotain myös rikosseuraamusalasta. Rikosseuraamusalasta jäi kuitenkin vielä paljon opittavaa. Toivon, että työni Kriminaalihuollon tukisäätiössä tuo siihen mahdollisuuksia.

Opinnäytetyön aihetta alun alkaen ehdottanut vastaava asumisohjaaja siirtyi toisiin tehtäviin hyvin pian opinnäytetyön aloittamisen jälkeen. Työyhteisöön kohdistui painetta yhden työntekijän puuttuessa. Sain kuitenkin riittävästi tukea työyhteisöstä, esimieheltäni ja opiskelijatovereiltani saadakseni työn valmiiksi.

Tavoitteeni toteutuivat ja sain riittävän määrän haastatteluja. Oman ammatillisen kasvuni kannalta sain tärkeää tietoa asiakasryhmästä. Koin pääseväni paremmin asukkaan elämään sisään, tai edes siihen reunamille. Vuorovaikutussuhde ja luottamussuhde haastateltuihin parani ja tämän myötä myös yhteistyömme kehittyi. Haastateltavat saivat äänensä kuuluviin ja heidän sanomansa menee näin eteenpäin. Jokainen vapautuva vanki tarvitsee asunnon.

10.1 Eettisyys

Työntekijänä ja tutkijana samaan aikaan oleminen asetti haasteita, mutta tuotti myös positiivisia asioita. Pohdin muun muassa, miten erotella niiden haastateltavien, jotka ovat yhä asiakkaitani, kertomat asiat tavallisesta asiakastapaamisesta. Oliko erottelulle tarvetta? Päädyin ratkaisuun olla kirjaamatta haastatteluiden sisällöstä mitään asiakastietoihin. Haastattelujen myötä sain kuitenkin arvokasta lisätietoa asiakaskunnasta, työurani rikostaustaisten parissa on vasta alussa.

Yksityishenkilöitä haastatellessa on tärkeää, ettei heidän yksityisyytensä vaarannu (Ruusuvuori & Tiittula 2005,17). Tietokone ja haastattelujen tallenteet suojattiin salasanoilla. Haastateltavien henkilöllisyys ei käy ilmi missään vaiheessa. Haastatellut numeroitiin. Haastattelujen tallenteet hävitettiin, kun niitä ei opinnäytetyössä enää tarvittu.

Työntekijällä on salassapidosta huolimatta ilmoitusvelvollisuus, mikäli tietoon tulee Rikoslain (L563/1998, §10) määrittelemiä asioita. Tästä muistutettiin asiakkaita suostumuslomakkeessa, asiaa tuodaan esille työn lomassa muutenkin. Tämä ei kuitenkaan näyttäytynyt kertaakaan haastattelujen aikana. On kuitenkin tärkeää, että nämä asiat ovat asianosaisten tiedossa, työntekijän turvallisuudenkin kannalta. Eettiset periaatteetkin velvoittavat ennakoimaan sellaistaakin tilannetta, missä luvattu luottamuksellisuus ei voi toteutua.

Kriminaalihuollon tukisäätiö antoi tälle tutkimukselle luvan ja jokainen haastatteluun osallistunut täytti suostumuslomakkeen. Haastateltaville korostettiin tutkijan haluavan kuulla juuri heidän kokemuksistaan, sillä tavoin, kuin he asian näkevät. Haastateltujen allekirjoittamassa suostumuslomakkeessa mainittiin tästä erikseen. Kuitenkin sekin vaihtoehto on otettava huomioon, että jokainen haastateltava mainitsi asunnon tärkeimpänä, koska ajatteli minun haluavan sen kuulla.

Tutkijan oma työ asumisohjaajana antoi hyvän aseman valmiiden asiakassuhteiden pohjalta, mutta toi mukanaan myös haasteita. Haastattelutilanteessa kerrotut asiat olivat vain tutkimusta varten, ellei toisin sovittu. Osa haastateltavista asui jo muualla, joten heidän kanssaan tätä ongelmaa ei ollut. Haastatteluihin osallistuminen oli täysin vapaaehtoista ja jokainen halukas haastateltiin. Koin asiakassuhteiden syventyneen haastattelujen myötä ja tämä antaa paremmat mahdollisuudet tulevaisuuden työskentelylle.

Asumiseen liittyvä velvoitteiden hoitaminen, kuten vuokranmaksu on joskus haastavaa. Päihderiippuvuus ohjaa rahankäyttöä vahvasti. Yhdysvalloissa asukkaan tuloista menee automaattisesti 30 prosenttia asunnon järjestäneelle

organisaatiolle. Joidenkin tutkijoiden mukaan tämä käytäntö on mahdollistanut Pathways -mallin korkeat onnistumistulokset asumisessa. Hekin näkevät kuitenkin ristiriidan holhoamisen ja valinnanvapauden välillä (Fredriksson 2018, 132). Joskus vuokrasuhteita päättyy maksamattomien vuokrien takia ja asukas päättyy asunnottomaksi. Asunnottomuustyön painopisteen ollessa asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä olisikin asumiseen tarkoitettujen tukirahojen suorasiirtoa vuokranantajalle syytä harkita, vaikka toimijuuden kustannuksella. Yllä mainituissa tapauksissa se olisi voinut estää asunnottomuuden, säästää rahaa ja vähentää kärsimystä.

11 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessin aikana ajatukseni ammatillisesta tulevaisuudestani vahvistui. Tiedon karttuessa ja tutustuessani asiakasryhmään paremmin selkiintyi tekemäni työn tärkeys. Rikostaustaisten asiakkaiden kokema eriarvoisuus, syrjäytyneisyys ja stigma ovat asioita, joihin haluan olla jatkossakin vaikuttamassa.

Asunto on ihmisen perusoikeus. Mielestäni asunnon saannin edellytyksenä ei tarvitse käyttää hoitoon motivoitumista. Motivaatiota voi etsiä asumisenkin aikana. Jokaisella ihmisellä on oikeus elää elämäänsä haluamallaan tavalla, olkoonkin se sitten vaikka päihteiden jokapäiväistä käyttöä. Asunnon pitäisi olla mahdollinen jokaiselle. Sen ei pitäisi riippua työntekijästä, eikä etenkin resursseista.

Asumisen kustannukset pitäisi saada ohjattua niin, että ne päätyisivät vuokranantajalle. Päihteiden aktiivikäyttäjällä on usein haasteita asunnon kunnossapidossa tai vuokravelvoitteissaan. Kela on joidenkin asiakkaiden kohdalla suostuvainen maksamaan perustoimeentulotuen osana vuokraa

suoraan vuokranantajalle, asiakkaan pyynnöstä. Haasteeksi onkin näyttänyt juuri tuo vapaaehtoisuus, rahojen loppuessa voi olla suuri kiusaus siirtää vuokraan tarkoitettut varat maksettavaksi omalle pankkitililleen. Ymmärrettävää on henkilön itsemääräämisoikeus, mutta edellisen kaltaisessa tapauksessa se kuitenkin kumoaa jossain vaiheessa asumisen perusoikeutena. Suomessa lähtökohtana on, että asukas maksaa itse vuokransa (eikä Kela). Kyse voi olla myös siitä, ettei haluta leimautua tukien saajaksi.

Vaikkei päihteettömyyttä ja/tai päihdehoitoa mielestäni tarvitsekaan käyttää edellytyksenä asunnon saannille täytyy asumiseen liittyvien perusasioiden sujua. Jos vuokralaisen velvollisuudet jäävät hoitamatta mielestäni siinä vaiheessa pitää voida edellyttää asukkaalta toimia. Jos haasteet johtuvat päihteenkäytöstä, hoitoon sitoutumista pitäisi voida vaatia. Ellei sekään auta, olisi syytä harkita esimerkiksi edunvalvojaa asumisen turvaamiseksi.

Haastattelujen lomassa keskustelimme haastateltavien kanssa myös ajankohtaisista aiheista, kuten huumeiden dekriminialisoinnista, päihdehoidosta Helsingissä, palveluiden digitalisoitumisesta, parisuhteista ja taloudellisista haasteista. Monta kertaa haastattelutilanne olisi venynyt ja keskustelua olisi voinut jatkaa, jos aikatauluni olisi sen sallinut. Jäin miettimään miten paljon asioita jäi käymättä läpi. Kuulluksi tulemisen tarve on suuri.

Tuetun asumisen asukkaiden äänen tulisi päästä kuuluville jatkossakin. Asiakaskyselyt ja työn kehittäminen niiden pohjalta antaisi asukkaille mahdollisuuden vaikuttaa myös tulevien asukkaiden tukeen. Kokemusasiantuntijuutta voisi laajentaa vertaistoiminnoista myös asumispalveluihin Kriminaalihuollon tukisäätiössä. Ja huolimatta asuntojen hajasijoittelusta ja asukkaiden yksityisyyden tarpeesta, voisi yhteisiä tapaamisia asukkaiden ja työntekijöiden kesken ajatella tulevaisuudessa toteutettavan. Asukasilta mukavan tekemisen merkeissä, pientä purtavaa ja vertaisuutta päihteettömästi. Siinä ohessa voisi täyttää kyselynkin. Haasteeksi voi kuitenkin muodostua asukkaiden saaminen paikalle.

Suomessakin näkyy Not in my backyard (nimby) -ilmiö, naapureiksi ei haluta tietynlaisia ihmisiä. Siltamäessä on kerätty jopa adressia, ettei asunto ensin -periaatteella toimivaa asumisyksikköä sinne rakennettaisi. Päihteidenkäyttäjät ja rikostaustaiset ovat vähiten haluttuja naapureita. Heitä tunnutaan pelkäävän. Usein pelko johtuu uskomuksista ja tietämättömyydestä. Itselläniikin oli ennakkoluuloja kyseistä ihmisryhmää kohtaan. Kahden harjoittelun ja opinnäytetyöprosessin aikana olen oppinut paljon ja ennakkoluuloni ovat karsineet, kiitos siitä kuuluu asukkaille. Olen vilpittömän kiitollinen ja otettu siitä, miten he avasivat elämänsä minulle. He halusivat auttaa ja olla osa tutkimustani. En unohda niitä tarinoita koskaan. Kiitokset kuuluvat myös Kriminaalihuollon tukisäätiölle ja esimiehelleni Ilkalle mahdollisuudesta ja resursseista opinnäytetyön toteuttamiseksi. Kollegani Harri kuunteli ja kannusti minua kärsivällisesti koko prosessin ajan, kiitos siitä. Kiitos myös Jukalle aiheesta ja mahtavista lähteistä sekä perityistä asukkaista. Isoin kiitos kuuluu lapsilleni, jotka jaksoivat läpi tämän haastavan vaiheen ja rakastavat minua kaikesta huolimatta.

LÄHTEET

A548/2015. *Valtioneuvoston asetus vankeudesta*. Saatavilla 9.9.2019

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150548#Pidp446380032>

Ara. Asumisen rahoitus -ja kehittämiskeskus (2019). *Asunnottomat 2019*.

Saatavilla 16.10.2019 <https://www.ara.fi/fi->

[FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2018\(49593\)](https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2018(49593))

Asunto ensin (2019). *Varmista asumisen turva!* Asunnottomuuden

ennaltaehkäisyn toimenpideohjelman (AUNE) väliraportti. Saatavilla

9.9.2019 <https://asuntoensin.fi/assets/files/2018/06/AUNE->

[v%C3%A4liraportti-29.5.2018.pdf](https://asuntoensin.fi/assets/files/2018/06/AUNE-v%C3%A4liraportti-29.5.2018.pdf)

Fredriksson, P. (2018). *Yömajasta omaan asuntoon*. Suomalaisen

asunnottomuuspolitiikan murros. Helsinki. Into Kustannus oy.

- Granfelt, R. (2003) Asumissosiaalinen työ rikosseuraamusalalla. Saatavilla 24.10.2019
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/140358/A39%20ISBN%209789524932165.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Haaste (2011). Lehtiarkisto. *Seuraamusjärjestelmän sosiaalinen ulottuvuus*. Saatavilla 23.11.2019
<https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12011/seuraamusjarjestelmansosiaalinenulottuvuus.html>
- Hearn (2001). Theory of desistance. Saatavilla 11.9.2019
https://docs.wixstatic.com/ugd/b93dd4_9223924e443f4cd3bc0aeb7066753d4f.pdf
- Helsingin kaupunki (2019). *Asumisen tuen asumispalvelut*. Saatavilla 30.8.2019
<https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/hallinto/palvelut/palvelukuvaus?id=3719>
- Huomo, T., Kleemola, J., Kinnunen, J., Kallio, J. (2015). *Valtionvarainministeriön ASPA- hankkeen arviointi*. Raportti. Saatavilla 9.9.2019 <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=valtionvarainministeri%C3%B6n+aspa+hankkeen+arviointi>
- Karjalainen, J., Viljanen, O. (2009) Terveiden -ja hyvinvoinninlaitos. Avauksia 14/2009. Arki kuntoon -lainrikkajien tuen tarve. Saatavilla 9.9.2019
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/79864/f184822f-8e87-42d5-97af-537af161af63.pdf?sequence=1>
- Kivivuori, J., Linderborg, H. (2009). *Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 248 rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2009*. Lyhytaikaisvanki. Tutkimus lyhytaikaisvankien elinoloista, elämäkulusta ja rikollisuudesta. Saatavilla 18.8.2019
https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/6AqMErWM2/2_2009_Lyhytaikaisvanki.pdf
- Kriminaalihuollon tukisäätiö (2019). Hard Luck -nettikahvilan toimintamalli voittoon TERVE SOS -kilpailussa. Saatavilla 9.9.2019
<https://www.krit.fi/2019/05/hard-luck-nettikahvilan-toimintamalli-voittoon-terve-sos-kilpailussa/>
- Kriminaalihuollon tukisäätiö (2019). Saatavilla 18.8.2019 <https://www.krit.fi>

- Kriminaalihuollon tukisäätiö (2019). *Suomessa vapautuu vuosittain satoja vankeja asunnottomaksi*. Saatavilla 8.9.2019
<https://www.krits.fi/2019/04/suomessa-vapautuu-vuosittain-satoja-vankeja-asunnottomaksi/>
- L1301/2014. *Sosiaalihuoltolaki*. Saatavilla 22.10.2019
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>
- L19.12.1889/39. *Rikoslaki*. Saatavilla 8.9.2019
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#a13.6.2003-515>
- L731/1999. *Suomen perustuslaki*. Saatavilla 8.9.2019
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Oikeusministeriö (2019). *Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä*. Saatavilla 9.9.2019 <https://oikeusministerio.fi/rikosoikeudellinen-seuraamusjarjestelma>
- Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2019:15 (2019). *Rikosseuraamuslaitoksen toiminta- ja asiakasprosessien tulevaisuus*. Saatavilla 4.11.2019
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161539/OM_SO_2019_15_RISE_toiminta_ja_asiakasprosessien_tulevaisuus.pdf
- Raute, S (2014). *Laadulliset tutkimusmenetelmät teoriassa ja käytännössä: Case Kouvolaan ydinkeskusta ry*. Saatavilla 24.11.2019
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/82532/Raute%20Sanna.%20PDF.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Rikosseuraamusalan koulutuskeskus (2019). *Rikosseuraamusasiakkaiden uusintarikollisuus*. Saatavilla 10.8.2019
https://www.rskk.fi/material/attachments/rskk/rskktiedostot/hWUrCL5WR/Sasu_Tyni_Rikosseuraamusasiakkaiden_uusintarikollisuus.pdf
- Rikosseuraamuslaitos (2019). *Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2018*. Saatavilla 22.8.2019
<https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut->

[tilastollinenvuosikirja/AWHmQGSQj/Rikosseuraamuslaitoksen_tilastollinen_vuosikirja_2018_WWW2.pdf](#)

Rikosseuraamuslaitos (2019). *Rikosseuraamuslaitoksen tulostavoiteasiakirja 2016-2019 liitteineen*. Saatavilla 8.9.2019

https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/netra-asiakirjat/1blJsZzOR/Risen_tulosopimus_2016_-_2019_liitteineen.pdf

Rikosseuraamuslaitos (2019). *Vangit*. Saatavilla 8.9.2019

<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/tilastot/vangit.html>

Rikosseuraamusvirasto (2019). AUNE -asunnottomuuden ennaltaehkäisytoimenpideohjelma. Saatavilla 18.8.2019

<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/hankkeet/aune-hanke.html>

Ruusuvuori, J, Tiittula, L. (2005). *Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino.

The Guardian (3.6.2019). "It's a miracle": Helsinki's radical solution to homelessness. Saatavilla 22.11.2019

<https://www.theguardian.com/cities/2019/jun/03/its-a-miracle-helsinkis-radical-solution-to-homelessness>

Tuomi, J., Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tyni, S. (2015). *Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2015*. Vankeinhoidon vaikuttavuus. Onko kuntoutukselle tilastollisia perusteita? Saatavilla 18.8.2019

https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/1lCTvAnMd/RISE_1_2015_Vankeinhoidon_vaikuttavuus_-_Onko_kuntoutukselle_tilastollisia_perusteita_Sasu_Tyni_vaitoskirja_net.pdf

Y-säätiö (2019). *Asunnottomuus Suomessa*. Saatavilla 22.8.2019

<https://ysaatio.fi/asunnottomuus-suomessa>

Ympäristöministeriö (2019). *Asunnottomuusohjelmien arviointi*. Ohjelmista asunnottomuustyön vakiinnuttamiseen. Saatavilla 18.8.2019

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161686/YM_11_2019_Asunottomuusohjelmien%20arviointi.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Ympäristöministeriö (2019). Tiedote 22.11.2019. *Valtiosihteereiden pyöreä pöytä: Asunottomuus puolitetaan hallituskaudella -kuntien ennaltaehkäisevä työ avainasemassa*. Saatavilla 23.11.2019

<https://www.ym.fi/fi->

[El/Ajankohtaista/Tiedotteet/Valtiosihteereiden_pyorea_poyta_Asunottom\(52907\)](https://www.ym.fi/fi-El/Ajankohtaista/Tiedotteet/Valtiosihteereiden_pyorea_poyta_Asunottom(52907))

LIITE 1.

Haastattelukysymykset

Taustatiedot:

- 1 Minkä ikäinen olet?
- 2 Millainen perhetilanteesi on nyt?
- 3 Miten kuvailisit elämäntilannettasi?

Asuminen tuetussa asumisessa:

- 4 Missä vaiheessa sait asunnon, kun vapauduit vankilasta?
- 5 Miten yhtäjaksoista asumisesi Kritsin asunnossa/asunnoissa on ollut?
- 6 Mitä tukea olet saanut tuetussa asumisessa Kritsiltä?
- 7 Onko tukea ollut mielestäsi riittävästi? Mihin ja millaista tukea tarvitsisit lisää?

Aikaisemmat rikokset:

- 8 Kuvaile aikaisempia rikoksiasi ja niistä saatuja tuomioita?
- 9 Onko viimeisen tuetun asumisen jakson aikana tullut lisää tuomioita?
-jos vastasit ei, kertoisitko minkä ajattelet vaikuttaneen siihen?
-jos vastasit kyllä, poikkeavatko ne aikaisemmista rikoksistasi?
- 10 Miten mielestäsi vankien rikoksettomuutta voitaisiin tukea vapautumisen jälkeen?

Päihteiden käyttö:

11 Miten arvioit omaa päihteidenkäyttöäsi?

-jos käytät päihteitä, miten se vaikuttaa asumiseesi?

12 Miten arvioita päihteiden käytön vaikuttavan rikoksettomuuteen omalla kohdallasi?

Tulevaisuus:

13 Missä ajattelet olevasi vuoden päästä?

14 Minkälaista tukea arvioit silloin tarvitsevasi?

15 Mitä muuta haluaisit vielä kertoa?

LIITE 2.

Kirjallinen suostumus opinnäytetyöhön liittyvään haastatteluun

-Asumisen tuen merkityksiä Kriminaalihuollon tukisäätiön asukkaiden kokemana-

Tutkija: Leena Oikarinen, Diakonia-ammattikorkeakoulu

Tähän haastatteluun suostuvan henkilön vastaukset ovat tärkeitä. Kiitos.

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää tukiasunnossa asuvien kokemuksia. Tavoitteena on saada tietoa siitä, miten asukkaat kokevat asumisen tuen vaikuttavan rikoskäyttäytymiseensä.

Opinnäytetyötä varten tehtyjen haastattelujen tuomaa tietoa ei käytetä missään muussa kontekstissa, eikä haastateltujen henkilöllisyyttä paljasteta. Haastattelussa esiin tulevat asiat eivät vaikuta haastateltavan asumiseen tai asumisen tukeen.

Suomen lakia on noudatettava ja Rikoslain (L 563/1998) §10 velvoittaa ilmoittamaan törkeästä suunnitteilla olevasta rikoksesta.

Tulokset tullaan julkaisemaan Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuseminaarissa syksyllä 2019.

Minulle on selvitetty yllämainitun opinnäytetyön tarkoitus ja se, mihin kirjallista materiaalia tullaan käyttämään. Olen tietoinen, että osallistuminen on vapaaehtoista ja henkilöllisyyteni jää vain tutkijan tietoon.

Päiväys Haastateltavan allekirjoitus ja nimenselvennys